

OTDK

2010.

**A hibás teljesítés szabályozása és gyakorlatban való
alkalmazása a római jogtól napjainkig**

Trenyisán Máté

T0N2VG

Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar

Konzulens: dr. Deli Gergely, egyetemi adjunktus

„A magánjog eszménye, mint a jogé általában az igazságosság, vagyis olyan társadalmi rendnek a megvalósítása, amely a társadalom és ezzel az emberi lét egyetemes célját legjobban szolgálja”
(Szladits Károly)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
2. Hibás teljesítés a római jogban.....	6
2.1. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a polgári kárfelelősség.....	6
2.2. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a szavatosság	9
2.3. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők	12
2.4. A hibás teljesítés római jogi gyökerei a gyakorlatban	14
3. Hibás teljesítés a BGB-ben	17
3.1. A hibás teljesítés kapcsán felmerülő felelősség	18
3.2. A szavatosságra vonatkozó szabályok a BGB-ben	19
3.3. A szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők....	21
3.4. A hibás teljesítés a BGB gyakorlatában	22
4. Hibás teljesítés a hatályos Polgári Törvénykönyvben	25
4.1. A hibás teljesítés kapcsán felmerülő felelősség	25
4.2. A szavatosságra vonatkozó szabályok a Polgári Törvénykönyvben.....	28
4.3. A szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők....	32
4.4. A hibás teljesítés a hatályos magyar Ptk. gyakorlatában	35
5. Összegző gondolatok.....	37
6. Irodalomjegyzék.....	42

1. Bevezetés

A szerződések joga a magánjog területén óriási jelentőséggel bír. A szerződések kötése mára alapvető életszükségletté vált. Mára önellátó emberről beszélni nem lehet, hisz egy egyszerű vásárlás a szupermarketben is adásvételi szerződés eredménye. Ebből is látszik, hogy a szerződések életünk fontos részét képezik. A polgári jog eme területén belül a legfontosabb a magánszemélyek akarata, akaratszabadsága és autonómiája. A szerződés megkötésekor egy a felek között fennálló relatív szerkezetű jogviszony jön létre, melynek feltételeit a szerződő felek munkálják ki. A szerződéshez fűződő egyik legalapvetőbb elem egy alapelv, a szerződési szabadság elve. Ez biztosítja, hogy az állam a szerződésekre vonatkozó szabályokra vonatkozóan olyan minimális, de mindenkire kötelező szabályozást valósítson meg, mely a szerződő felek érdekvédelmét és a szerződésben foglaltak állami kikényszeríthetőségét biztosítja.

A szerződési jog alapjai az első komplex jogrend, az ókori római jog óta szinte változatlanok. A szerződő feleket jogosultságok és kötelezettségek illetik meg és terhelik, mindez a felek szabad akaratán, konszenzusán nyugszik. Kiemelkedő szerepet játszanak a felek védelmére vonatkozó szabályok is, hiszen a szerződés esetében is előfordul rendellenesség, a szerződési folyamat megakadása, a szerződéses kötelezettség nem vagy nem kellő mértékben való megvalósulása. Ezen rendellenesség alapvetően ellentétes a már,- tartalmát illetően,- az ókori Rómában is alkalmazott alapelvvel a *pacta sunt servanda* elvével, mely a szerződés teljesítésének kötelezettségét jelenti.¹ Ebből is látható, hogy a teljesítés elmaradása vagy annak hibás megvalósulása alapvető probléma, így a szerződések jogában a szerződésszegés, mint eshetőség igen komoly jelentőséggel bír.

A szerződésszegés esetei rendkívül sokrétűek. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a teljesítés nem vagy nem kellő megvalósulása esetén beszélhetünk szerződésszegésről. Emellett meg kell jegyeznünk, hogy maguk a szerződő felek is kikötéseket tesznek a jogosultságok és a kötelezettségek körére, melyek pedig természetesen eltérő hatást gyakorolnak a jogosulti érdekekre is. A szerződésszegő fél magatartásával szemben igénybe vehető eszközök szintén kiemelt fontossággal bírnak. Általánosan ezen eszközök három dologra irányulhatnak. Célozhatják a szerződéskötést megelőző állapot helyreállítását, a

¹ A természetjog hatására a 17. században a kontinentális jogban általános elismerést nyert a *pacta sunt servanda* elve. A római jogban ez még nem volt bevett alapelv, ám tartalmát alkalmazták, így ezen alapelv szellemi előzményei a római jogra vezethetők vissza. A *pacta sunt servanda* elvének általános elismerése előtt a szerződési típuskényszer volt az uralkodó Európában.

szerződés eredeti tartalmának megvalósulását, vagy a károk megtérítését. A szerződésszegő féllel szembeni eszközök mellett ugyancsak releváns kérdés a felróhatóság kérdése, a felelősség is. A szerződésszegő magatartásnak ugyanis kulcskérdése az, hogy az illető úgy járt-e el, ahogyan azt a törvény vagy a szerződés előírta. A felróhatóságon belül lényeges elem tehát a szándékosság és gondatlanság fennállta is.

A szerződésszegésnek általánosan három esetét állapíthatjuk meg. A késedelem, a lehetetlenülés és a hibás teljesítés eseteit. A késedelem esete akkor áll fenn, amikor a kötelezett (adós) vagy a jogosult (hitelező) nem teljesíti a kellő időben a szerződésben foglaltakat és a teljesítés elmaradása felróható neki (nem tanúsította a tőle elvárható gondosságot vagy nem úgy járt el, ahogyan azt a törvény vagy szerződés előírta). Ezáltal beszélhetünk kötelezetti vagy jogosulti késedelemről. A lehetetlenülés esetében a teljesítés az adósnak fel nem róhatóan teljesíthetetlené válik. A lehetetlenülésnek az egyik legtipikusabb esete az, amikor a szerződés tárgyát képező dolog *vis maior* folytán elpusztul. Végül pedig a hibás teljesítés esete. Ezen esetben a teljesítés nem felel meg a szerződésben vagy törvényben foglaltaknak, így a teljesítés nem valósul meg a maga teljességében pusztán valamilyen hibával. A következőkben a hibás teljesítés esetének különféle történelmi dimenziókban alkalmazott anyagi jogi szabályait és ezek jogeseteken keresztül konkrét alkalmazását szeretném bemutatni. Az esetek elemzése révén, úgy vélem jobban megismerhető ez a széleskörű gyakorlati jelentőséggel bíró jogintézmény, mely az ókori Rómától kezdve, a középkori és újkori viszonyokon át, egészen a mai napig fontos szerepet játszik a mindennapi életviszonyokban és gyakori rendellenességként kerül elő a szerződési jog gyakorlati alkalmazása során.

A dolgozatomban a jogtörténet szempontjából három releváns korszakon át szeretném végigvezetni ezen jogintézmény anyagi jogi szabályainak bemutatását és azok gyakorlati alkalmazását jogesetek elemzése révén. A hibás teljesítés szabályaiban a mai napig rengeteg vitás kérdés merül fel, ezért úgy vélem ez egy mindig aktuális és érdekes téma, mellyel érdemes foglalkozni. A dolgozat szerkezetileg három részre tagolódik. Az első jogi elemzéssel foglalkozó fejezetben (második fejezet) a római jogban alkalmazott megoldások, ezt követően az újkori szabályozás egyik nagy kódexe a német Polgári Törvénykönyv a BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*) szabályai, míg a negyedik fejezetben a ma hatályos Ptk. rendelkezései kerülnek terítékre. A dolgozatot egy összegzés zárja, melyben a megismert jogtörténeti korszakok szabályainak hasonlatosságaik alapján való összevetése történik meg.

2. Hibás teljesítés a római jogban

A szerződések célja, hogy az adós a szerződésben kikötötteknek megfelelően cselekedjen, és teljesítse a kötelemből fakadó kötelezettségeit. Így volt ez az ókori Rómában is. Előfordulhat azonban, hogy olyan zavaró tényezők állnak fenn, melyek révén a szerződésből fakadó kötelezettségek nem megfelelően kerülnek teljesítésre és mindez felróható az adósnak, felelőssége megállapítható. A hibás teljesítés folyamán a szerződés csak valamilyen hibával történik meg, ez pedig alapvetően szemben áll a szerződéskötés lényegével, a szerződési kikötések teljesülésével.

2.1. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a polgári kárfelelősség

A római jog nem ismerte a felelősség fogalmát, ám a fogalom tartalmával tisztában volt, sőt a ekkor dolgozták ki, azon felelősségi szabályokat, melyek a mai felelősségi rendszer alapjául szolgálnak. A római jogban a felelősség a delictumból fakadt. Melynek két formája a közdelictum és magándelictum volt. A különbség a szankció. A közdelictum esetén ritkán alkalmaztak pénzbüntetést, és ha alkalmaztak is, azt az államnak kellett megfizetni. A magándelictum esetén a magánszemélynek fizetett vagyoni jóvátétel került kifizetésre. A felelősség körében megkülönböztették a szerződés megszegéséért való felelősséget (kontraktuális) és a szerződésen kívüli károkozásért való felelősséget (deliktuális). A különbség annyi, hogy amíg deliktuális felelősségre vonásnál a cselekmény eredményezi a kötelmet, addig a kontraktuális felelősségre vonásnál a előbb a kötelelem születik meg, s csak ezt követően, valamelyik fél szerződést megszegő magatartása vezet a felelősségre vonáshoz.²

A polgári kárfelelősség szempontjából a szerződészegő magatartás vizsgálata és szankcionálása során a felróhatóság kérdése a döntő. A felróhatóságon azt érthetjük, hogy a jogrend a szolgáltatás elmaradását az adósnak beszámítja, s azért felelőssé teszi.³ A nemteljesítés akkor róható fel az adósnak, ha azt annak vétkes magatartása idézi elő. Általános szabályként az adós csak a vétkesség esetén felel, kivételes esetben azonban felelhet az a véletlenért is. Vétkességen az ember a saját cselekményével való olyan pszichikai

² FÖLDI ANDRÁS: A kontraktuális és deliktuális felelősség konkurenciájának történetéhez, Acta Facultatis Politico- Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXVII., 1985. 118. o.

³ BENEDEK FERENC: Római magánjog, Dologi és Kötelmi jog, Reprint Kiadó, Pécs, 1995. 130. o.

kapcsolatát értjük, amely rosszalló társadalmi értékítélet alá esik.⁴ A kötelmi jogban a vétkesség az adós vétkességét jelenti. Ezen vétkes magatartás súlyossága alapján a felelősségnek különböző fokozatai különböztetjük meg.

A **vétkesség** legsúlyosabb alakzata a tudatos jogsértés a szándékosság, a *dolus*. Ebben az esetben az adósnak volt képzete a kötelességsértő magatartásáról, ám mindez nem tartotta vissza őt attól, hogy a cselekedetét elkövesse, sőt akár motiválhatta is azt. Ezen alakzat nem rendelkezik alfokozatokkal. A szándékosságot követi a gondatlanság (*culpa*). A gondatlan magatartáskor a cselekedet kötelességsértő voltának tudata hiányzott, vagy ha megvolt az adós könnyelműen azt remélte, hogy az eredmény nem következik be. A gondatlanságon belül különböző fokozatokat különböztetett meg a római jog. Az első fokozat a súlyos gondatlanság (*culpa lata*), melyben az adós figyelmen kívül hagyja azon gondosságot, melyet még a közönséges ember is tanúsítani szokott (*non intelligere quod omnes intelligunt*).⁵ Ezt követi az enyhe gondatlanság (*culpa levis*) esete. Ez az adós által azon nagyfokú gondosságnak (*diligentia*) az elhanyagolását jelenti, melyet a gondos ember (*bonus et diligens pater familias*) szokott az ügyeire fordítani. Ez alapvetően egy objektív mércét, egy zsinórmértéket jelent. Emellett azonban bizonyos esetekben érvényesülhet egyfajta relatív mérce is. Ez a *culpa (levis) in concreto*, melynek esetén az adós azon diligentiát mulasztja el, melyet a saját ügyeiben általában tanúsítani szokott. Az a káresemény, amely a jó gazda gondosságával sem volt elhárítható, a véletlen baleset (*casus*) fogalma alá esik.⁶ A véletlen balesetnek a római jog két fokozatát ismerte. Az alsó baleset (*casus minor*) esete, melynek során olyan káresemény következik be, mely a legnagyobb gondossággal sem hárítható el. Ilyen eset például a közönséges lopás, vagy az ingó dolog elvesztése. A másik fokozat az erőhatalom, a *vis maior*. Ebben az esetben a védekezés eleve lehetetlen, így a kár bekövetkezte meggátolhatatlan, az erre szánt erőfeszítések eredménytelenek, hiábavalóak. Ezen felelősségi alakzatok érvényesülnek általánosan a római jogban.

A felelősségi szabályok azonban nem tartalmazták mindig ezen alakzatokat. Az **archaikus korban** a szerződéses felelősséget az eredményfelelősség határozta meg. A teljesítés elmaradása vagy nem kellő megvalósulása esetén ugyanis, ha a szerződésszegő fél magatartása és a bekövetkezett kár között bármilyen ok-okozati kapcsolat fennállt, a külső körülmények figyelembe vétele nélkül felelősség terhelte az adóst. A római jogban, kezdetben csak *stricti iuris contractus*okkal találkozhatunk. A XII. táblás törvény a következőképpen

⁴ BENEDEK FERENC: i.m. 130. o.

⁵ D.50.16.213.

⁶ BENEDEK FERENC: i.m. 131. o.

határozza meg ezek körében a felelősség kérdését: „ahogy a nyelv szólott, úgy jöjjön létre a kötelezettség”.⁷ Ez annyit jelent, hogy az adós sem többel, sem kevesebbel nem tartozott, mint amire szó szerint vállalkozott.⁸ Ezen primitív szemléletet támasztja alá a XII. táblás törvény egy másik passzusa is miszerint, „elég, ha valaki azért helytáll, amit szóban kijelentett”.⁹ Ezen szerződések esetén meglehetősen primitív módon alkalmazták az adósi felelősség szabályait, ugyanis az adós vis maior és vétlenség esetén is felelt, mely súlyosan méltánytalan eljárás volt, emellett azonban a *stricti iuris* szerződések esetében a szerződő felek *dolus*ért való felelőssége nem volt evidens és eme hiányosság csak később egy külön klauzula (*clausula doli*) szerződésbe való felvételével került orvoslásra. E felfogás a fejlettebb viszonyok között nemigen maradhatott fenn.

Ezek után jelentős változást hozott a *bonae fidei* szerződések *praetori edictumok* általi megjelenése, melyben a praetor már teljesen elszakadt az addigi objektív alapú felelősségi rendszertől és a szubjektív vétkesség alapjaira helyezte a felelősség kérdését.¹⁰ A *bonae fidei* szerződéseknel az adósnak mindazt meg kellett tennie, amit a jóhiszeműség az adott esetben megkívánt. Ezen szerződések eleve úgy jöttek létre, hogy a szerződő feleknek figyelemmel kellett lenniük a vétkes (szándékos és gondatlan) szerződészegésre. A **klasszikus jog** felelősségi rendszere sokkal összetettebb jelleget ölt, mint az archaikus kor alakzata. A legenyhébb felelősségi fokozat a *dolus*ért való felelősség. A szándékosságért mindenki felelős volt, mindenkire nézve kötelező szabály volt a csalárdságtól való tartózkodás. A gondatlanságért való felelősségnek több fokozatát különböztette meg a klasszikus jog. *Culpa lata*ért minden olyan személy felel, aki nem tanúsította a bárkitől elvárható gondosságot. *Culpa levis*ért az érdekelt adósok felelnek, tehát azon adósok, akiknek valamilyen haszna származik a szerződésből fakadóan. A *culpa in concreto*ért való felelősség általában bizalmi viszonyoknál (gyámság, gondnokság) játszott szerepet, ezen felelősség alapja a lehető legrelatívabb, hiszen ez azon gondosságot várja el, amellyel az adott személy az ügyeiben általában eljár. Ezeken túl a klasszikus jogban érvényesült a vétkességi alakzatok mellett a *custodia* felelősség is. Ez a balesetekért, a *casus minorok*ért való felelősséget is magába foglalta, mellyel a legszigorúbb felelősségi fokozattá vált. A *custodia* felelősségnek

⁷ A tizenkét táblás törvény töredékei, fordította és összeállította: ZLINSZKY JÁNOS, Miskolci Egyetem, 1995, 17. o.

⁸ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009. 427. o.

⁹ ZLINSZKY JÁNOS: i. m. 17. o.

¹⁰ A *stricti iuris* szerződések körében a nemteljesítés felelősségét alapvetően objektív körülmények határozták meg, a *bonae fidei* szerződések körében már az alapvető objektív mércén túl lényeges szerepet játszott az egy esetben tanúsított adósi magatartás, a szubjektív vétkesség is. Ezzel az adósi felelősségnek több alakzata is megjelent.

kettős alapja van, egyrészt szükséges, hogy az adósnak valamilyen haszna legyen a szerződésből, másrészt szüksége, hogy a szerződésből folyóan idegen dolog legyen az adós őrizetében.¹¹ A custodia kötelezett felelőssége objektív, tehát az adós csak *vis maior* bizonyításával menthette ki magát. Kivételes felelősségi rendszert alkalmaztak az ingyenadós esetében, ő ugyanis a klasszikus jogban csak dolusért felelt.¹²

A **posztklasszikus**, majd a **iustinianusi jog** módosított a klasszikus kor felelősségi rendszerén. A felelősség alapjait tisztán vétkességi elvekre helyezte, a felelősség alapjává a culpát tették. A *custodia* felelősséget, szétzúzták és beolvasztották a *culpa levis*ért való felelősségbe őrizetben való gondatlanság (*culpa in custodiendo*) néven.¹³ Az ingyenadós felelősségét kiterjesztették a culpa lata körére is, ezzel túlmutatva az eddigi pusztán dolusért terhelő szabályozáson.

2.2. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a szavatosság

A római jogban a hibás teljesítés gyökerei szorosan az adásvételi szerződéshez kapcsolódva jöttek létre. Az adásvételi szerződés kétféle irányultságú célt igyekezett megvalósítani. A vevő igyekezete arra irányult, hogy minél olcsóbban juthasson a megvásárolni kívánt áruhoz. Az eladó pedig a minél nagyobb áron való eladást preferálva feldicsérhette az árut. Ezáltal mindkét félnek érdekében állt a másik fél becsapása, megtévesztése. Ez az érdekellentét hívta életre a római jogban a kellékszavatossági és jogszavatossági szabályokat.

A **kellékszavatosság** lényege abban áll, hogy a kötelezett hibás teljesítése esetén helyt állni tartozik a dolog mindazon hibáiért, mely a dologban, már a teljesítéskor, vagyis az átadáskor megvolt.¹⁴ A szavatosság a római jogban tehát az áru rejtett hibáiért való felelősséget jelentette. A római jogban alkalmazott szavatossági szabályok mintául szolgáltak a ma használatos szabályozásnak is. Az archaikus jog még csak egyetlen esetben ismerte az áru hibáiért való felelősséget: ha az eladó az eladott telket *a mancipatio*hoz fűzött nyilatkozatában nagyobbnak tüntette fel, mint az a valóságban volt, a vevő a törvény alapján a különbözet kétszeresére menő *actio de modo agrival* fordulhatott ellene.¹⁵ Emellett elfogadott volt bizonyos esetekben az áru hibamentességének az eladó általi garantálása *stipulatio*

¹¹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i. m. 432. o.

¹² Bármely adós felelőssége erre szállt le hitelezői késedelem esetén.

¹³ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i. m. 432. o.

¹⁴ HAMZA GÁBOR: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban, Acta Facultatis Politico- Iuridicae Tomus 32/1990. 42. o.

¹⁵ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 518. o.

(*stipulatio simplae*) révén. Ezt a *stipulatio*t gyakran összekötötték a *stipulatio duplae*val, melyben az eladó vállalta, hogy elperlés esetén a vételár kétszeresét fizeti meg a vevőnek.¹⁶

A *praetori edictumok* módosítottak az addigi szabályokon és a vevő már az *actio emptiva*vel léphetett fel az eladóval szemben a szavatossági jogainak érvényesítése céljából, ha az eladó csalárd módon elhallgatta a vevő előtt az áru általa ismert hibáit vagy kifejezetten ígérte, hogy a dolog bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik vagy hibáktól mentes.¹⁷ Ekkor tehát az eladó már a formátlan ígéretkért és dolusért is felelős volt. Ez a megoldás a későbbi kártérítési keresetek megalapozását jelentette. További jelentős változásokat hoztak az *aedilis curulisek edictumai* is, azzal hogy jelentősen szigorították az eladókra vonatkozó szavatossági szabályokat. A rejtett hibákért való szavatosság alkalmazása kiterjedt. Az eladó hibás teljesítése esetén ugyanis jóhiszeműsége ellenére is köteles volt megtéríteni a vevő úgynevezett negatív *interesséjét*, mely azon érdekséreelmet jelentette, amelyet az okozott, hogy az adásvétel megkötésekor a vevő nem volt tisztában a dolog valódi tulajdonságaival. Ha az eladó csalárd módon hallgatta el a hibát, akkor pedig az *actio empti* révén pozitív *interesséért* felelt, tehát olyan helyzetbe kellett hoznia a vevőt mintha az adásvétel a maga teljességében megvalósult volna.¹⁸ Az *aedilisek* taxatív felsorolták azon hibákat, melyekért az eladók objektív módon,- tehát saját szubjektív tudomásuktól függetlenül,- voltak kötelesek helytállni.¹⁹ Egyéb hibák vonatkozásában a *praetori edictumok* voltak az irányadók. Ha rejtett hiba esete állt fenn a vevő választása szerint további két kereset valamelyikével élhetett. Az első az *actio redhibitoria* volt, mellyel a vevő hat hónapon belül felbonthatta a szerződést,- elállhatott attól,- vagyis az áru visszaadásának terhe mellett visszakövetelhetette a vételárat.²⁰ Az elállással tehát *in integrum restitutio* következett be, tehát olyan állapot áll be, mintha sem vétel sem eladás nem történt volna. A másik lehetőség az *actio quanti minoris* volt, mellyel a vevő egy éven belül vételár-leszállításra perelhetett, ha kisebb hibát észlelt az áru vonatkozásában és a dolog értéke csökkent a rejtett hiba miatt.²¹ Az árleszállítás mértékére vonatkozóan az első forrás Gelliustól származik. A *Noctes Atticae* című művében a vételár csökkentéséről egy formula révén ad felvilágosítást: *Quanto ob id vitium minoris erit*, tehát

¹⁶ Az ilyen nem törvény alapján álló fokozott felelősség a ma hatályos jogban jótállásnak minősül, mely elválasztásra kerül a kellékszavatosságról, bővebben foglalkozik ezzel a problémával JAKAB ÉVA: Kellékszavatosság és jótállás, Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére (SUP CXXIII), Pécs 1996.

¹⁷ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 518. o.

¹⁸ BESSENYŐ ANDRÁS: Római magánjog II., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999. 249. o.

¹⁹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 519. o.

²⁰ BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995. 429. o.

²¹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 519. o.

amennyivel az áru kevesebbet ér.²² Később ennél pontosabb meghatározás is megjelenik a *iumentum edictum*-ban. *Quo minoris cum venirent fuerint*, mely több támpontot ad az árleszállítás mértékének megállapítására vonatkozóan, ekkor ugyanis a perlési formában a magistratus utasítására a iudex köteles a becslési eljárást lefolytatni az értékcsökkenés megállapítása érdekében.²³

A iustinianusi jog továbbfejlesztette az eladói kellékszavatossági szabályokat. Bevezette az áru rejtett hibáiért való objektív felelősséget, mely a rabszolgákon, igásállatokon és a legfontosabb termelőeszközökön túl²⁴ kiterjedt minden más dologra is.²⁵ Emellett a vevő ezt a jogát *actio emptiva*-val is érvényesíthette. Ez azért jelentett kiemelkedő újítást, mivel ezen kereset alkalmazása nem volt határidőhöz kötve. A továbbélés során az elállás és az árleszállítás köre mellé belépett a kicserélés és a kijavítás joga is, de ezt a római jog még ezen kellékszavatossági eszközöket nem ismerte.

A szavatosság másik iránya a **jogszavatosság**, más néven evictiós szavatosság. Ekkor az eladó azért szavatol, hogy az áru körül minden rendben legyen. Egyfelől azért áll helyt, hogy a vevő a dolog tulajdonjogát legalább elbirtoklás útján megszerezhesse, másfelől azért, hogy ne legyen jogi akadálya a tulajdonszerzésnek.²⁶ Első látásra a jogszavatosság súlyos kötelezettséget jelenthetne az eladóra nézve, a gyakorlatban azonban ez nem érvényesült a maga teljességében. Abszolút helytállási kötelezettség ugyanis nem realizálódott a joggyakorlatban, így lényegében az elperlésért való szavatosság valósult meg. A jogszavatosság római jogi szabályai szintén több évszázad alatt alakultak ki. Az archaikus jogban a *mancipatio*s vétel vevője, ha tőle harmadik személy a megvásárolt dolgot el akarta perelni, joga és kötelessége volt az eladót, mint jogelődjét segítségül hívni a perben. Ha pedig az eladó nem támogatta a vevőt vagy segítsége eredménytelen maradt és így egy harmadik személy szerezte meg a dolgot, az eladó egy *actio auctoritatis* nevű kereset alapján a vételár kétszeresével felelt.²⁷ Más vételek esetén (*res nec mancipi, in iure cessio, tradito*) az eladónak az elperlésért való szavatosságát, *stipulatio*-val kötötték ki, melyben az eladó a vevőnek azt ígérte, hogy a vételár kétszeresét fizeti meg neki, ha elperelnék tőle a megvett árut (*stipulatio duplae*).²⁸

²² JAKAB ÉVA: Az árleszállítás mértéke a szavatossági perben, Tanulmány, 327. o.

²³ Jakab Éva: i.m. 328. o.

²⁴ Vannak olyan nézetek miszerint ez már a posztklasszikus korban bekövetkezett. Lásd: HAMZA GÁBOR: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban, Acta Facultatis Politico- Iuridicae Tomus 32/1990. 43. o.

²⁵ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 519. o.

²⁶ BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: i.m. 427. o.

²⁷ BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: i.m. 427. o.

²⁸ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 517. o.

A klasszikus jogban az eladó elperlésért való szavatossága *ipso iure* érvényesült, tehát a vevő elperlés (*evictio*) esetén magából az adásvételi szerződésből,- és nem *stipulatio*ból,- kifolyólag *actio empti*vel keresetet indíthatott az eladó ellen a teljes kárának megtérítésére.²⁹ A római jogban, az eladó tehát akkor tartozik helytállni, amikor a vevő az eladott dolgot vagy annak zavartalan birtoklását azért veszti el, mert tőle azt harmadik személy korábbi jogcím alapján perrel visszaszerezte. Ha azonban az eladó csalárdul idegen vagy szolgálommal terhelt dolgot adott el a jóhiszemű vevőnek, be sem kellett várni az elperlést, a vevő azonnal felléphetett az eladó ellen és kártérítést követelhetett.³⁰ A későcsászárkorban az elperlés következményeként a vulgárjog a vételár kétszeresét állapította meg. Ekkorra a *stipulatio duplae* és az *actio empti* maradnak fenn, mint a vevő kezében lévő jogérvényesítési eszközök. A iustinianusi jogban pedig kifejezetten elvetik azon gondolatot, miszerint az eladó kötelezettsége nemcsak a zavartalan birtok, hanem a tulajdon átruházása is lenne.³¹

2.3. A hibás teljesítés római jogi gyökerei: a szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők

A szavatossági jog szempontjából két időpont volt különösen fontos a római jogban. Az első maga az elévülési határidő kezdete volt, hiszen ez az, amely alapvetően meghatározza a jogérvényesítés kereteit. A másik pedig az igényérvényesítésre vonatkozó határidő, mely megszabja a szavatossági jogeszközök alkalmazásának felső időkeretét.

Az *aedilisi edictumok* által meghatározott adásvételek esetében az **elévülés kezdetére vonatkozó alapvető szabály** az volt, hogy az elállásra (*actio redhibitoria*) vonatkozó hat hónapot és az árleszállításra (*actio quanti minoris*) igényelhető egy évet a szerződés megkötésétől kell számítani. A szerződés pedig akkor minősült megkötöttnek (*emptio perfecta*), ha a felek tisztázták már az eladásra került dolog mibenlétét, mennyiségét, minőségét és emellett a vételárban is megállapodtak.³² Ez a szabály látszólag nagyon egyértelmű, ám a valóság nem ezt tükrözi. A vevő szempontjából logikusnak tekinthető az, hogy az elévülési határidő az átadástól kezdődjék meg. A római jog főszabálya azonban nem ilyen evidens. A veszélyviselésre vonatkozó szabály ugyanis kimondja: *perfecta emptione*

²⁹ BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: i.m. 428. o.

³⁰ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 517. o.

³¹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i.m. 517. o.

³² DELI GERGELY: Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában, Miskolci Jogi Szemle, 3. évf., 2008/2. sz. 33. o.

*periculum ad emptorem respiciet*³³, tehát amint kész a vétel a vevőre száll a veszély. Ezen szabály alapján tehát azon köztes időszakban, amikor az adásvétel már megkötött, de a dolog még nincs a vevő birtokában *a vis maior*ért a vevő felelt. Ezen szabály miatt egyértelműen kijelenthetjük, hogy a vevőnek az az érdeke, hogy a vásárolt dolog minél hamarabb átadásra kerüljön, mivel szavatossági jogait csak így tudja esetlegesen érvényesíteni. Eltérnek egyes fragmentumok azonban az eddig említett két szemponttól is. Egyes esetekben ugyanis a hat hónapos határidő csak a hiba felfedezésének első lehetséges időpontjától számítandó és ez független attól, hogy a vevő valóban észlelte-e a hibát. Egy Gaius-töredék tovább bonyolítja a határidőkre vonatkozó szabályokat, ugyanis ebben az eddig ismertetett hat hónapos és egy éves elévülési határidők helyett kettő és hat hónapos határidőket emleget.³⁴ Eltérő szemlélet jelenik meg Jakab Éva munkásságában is. Jakab ugyanis azt mondja, a két hónapos határidőt nem az adásvételi szerződés kötésétől, hanem az alperes *indefensio*jától számítaná.³⁵ Ezen megoldás révén a két hónapos határidő megférne a hat hónapos rendes határidő mellett. Guarino ettől eltérően a hiba felfedezésétől számítaná a két hónapos határidőt.³⁶

Az **igényérvényesítési határidők** számítása valamivel tisztázottabb. Az első jelentős kereset az *actio de modo agri* volt, mely *actio perpetua* volt, így nem évült el. Ezt követték az *aedilisi edictumok* által bevezetett *actio redhibitoria* és *actio quanti minoris* hat hónapos és egy éves elévülési határidői. Ezek a határidők jogvesztő határidők is voltak egyben, mivel a szavatossági igény ezen időpontok bekövetkeztében felemésztődött. Némiképp árnyalta ezt az elképzelést a felbukkanó és már korábban említett Gaius-töredék. Jakab Éva szerint a töredékben megjelent két hónapos határidőn belül (az alperes *indefensio*jától számítva) lehetett megindítani az *actio redhibitoriát*, még a rendes hat hónapos határidő lejártán belül. Ezen nézetét több más szerző is kritikai észrevételekkel illette. Végezetül fontos megemlíteni, hogy az állatok vételekor a római jog által alkalmazott hatvannapos igényérvényesítési határidőt is, mely a későbbi jogrendek szabályozásában is megjelenik, ám tévesen értelmezett tartalommal. A római jogban ugyanis a megtekintéskor meglévő, vételárat drágító eszközökre vonatkozott és nem közvetlenül magukra a vásárolt állatokra. A iustinianusi jog jelentős változást az *actio empti* érvényesítésében hozott, mivel immáron ez a kereset nem volt határidőhöz kötve.

³³ D. 18, 6, 8 pr.

³⁴ D. 21, 1, 28.

³⁵ JAKAB ÉVA: *Stipulationes aediliciae. A kellékhibákért való helytállás kialakulása és szabályai a római jogban*, Szeged, JATEPress, 1993.

³⁶ DELI GERGELY: i. m. 34. o.

A határidők szempontjából érdekes a **nyugvás** kérdése is, ám ez a római jogban korlátozottan működött. A kellékszavatossági határidők *utilis tempus*ok voltak, így leginkább csak halasztó jelentőséggel bírtak. Az elévülési idő nyugvása törvénykezési szünet esetén volt jellemző. Mivel azonban a törvénykezési szünet (pl.: vásárnap, népgyűlés napja, ünnepek) időpontja a római jogban igen gyakori volt, így azt mondhatjuk a nyugvás jelentősen meghosszabbította a kellékszavatossági jogok érvényesíthetőségének idejét.

2.4. A hibás teljesítés római jogi gyökerei a gyakorlatban

A következőkben a Digestából vett jogesetek alapján szeretném bemutatni a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok gyakorlati alkalmazását. Ezen esetelemzést a téma szempontjából különösen fontosnak tartom, hiszen az anyagi jog minősége annak alkalmazhatóságában nyilvánul meg és a konkrét esetekben derül csak ki, hogy egy szabály mennyire jól szolgálja a jogrendet, tehát mennyiben éri el a jogalkotói célt és mennyire szolgálja a társadalom igazságosságba vetett hitét.

Az **első eset** a Digesta negyedik könyvében található és Ulpianus idejéből származik.³⁷ A kereskedő (alperes) feldicséri az áruját, mellyel növeli annak kelendőségét és értékét is. A vevő (felperes) gyanútlanul megvásárolta azt a meghatározott áron. Rövid idővel később viszont kiderül, hogy az áru korántsem olyan remek, mint amilyennek híresztelték. Felvetődik tehát a kérdés, hogy mit tehet a felperes a hátrányának kiegyenlítése érdekében? Maga az eset, mint látjuk, kevés olyan konkrétumot tartalmaz, mely az alperes tettének körülményeit írná le, így a felperesnek több lehetősége is adódhat. Mivel az eset körülbelül a Krisztus utáni 3. század első harmadában esett meg, így az alperes az áru rejtett hibáiért nem volt objektíve felelős, tehát meg kell vizsgálnunk az eladó szubjektív viszonyulását. Ha az eladó vétkeisége fennáll, akkor a felperes a kellékszavatossági jogaival élhet, ami azt jelenti, hogy 6 hónapon belül az eredeti állapotot visszaállító *actio redhibitoriával*, egy éven belül pedig az árszállításra irányuló *actio quanti minorissal* élhet. Ehhez azonban feltétlenül bizonyítania kell a felperesnek, hogy a teljesítéskor a dologra vonatkozó rejtett hibák léteztek az eladónak pedig minderről tudomása volt. Abban az esetben, ha bebizonyosodik, hogy az alperes csalárd volt vagy kifejezetten ígérte, hogy az áru bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik megindítható volt ellene az *actio empti* is. A csalárdság bizonyítása esetén egyértelmű az alperes megtévesztésre irányuló szándéka, így az *actio de dolo* megindítására is lehetőség van, mely a

³⁷ D. 4, 3, 37.

felperes egy éven belül indítható egyszeresre menő büntetőkeresete volt. A iustinianusi jogban a felperes, már az alperes vétkességének bizonyítása nélkül is élhetett volna az *actio emptivel*, de erre az eset idejében természetesen még nem volt lehetőség.

A **következő eset** szintén Ulpianus nevéhez köthető és hasonló időben esett meg.³⁸ Az alperes Titius eladott egy 90 hold nagyságú telket úgy, mint 100 hold nagyságú telek. A folyó lerakott hordalékával növeli ezen telek területét. A felperes ezt követően megméri a telkének újdonsült nagyságát, mely így valóban 100 hold nagyságú lesz. Ekkor a felperes rájön, hogy az adásvétellel becsapták és keresettel akar élni. Az esetben több alternatíva is mutatkozik. Természetesen lehetőség nyílik az *actio redhibitoria* és az *actio quanti minoris* megindítására, mert az alperes vétkes magatartása bizonyos, hiszen nyilván tudomása volt a telkének a valódi méretéről, amikor azt eladásra kínálta. Emellett már az archaikus jogban is volt egy kereset, amelyet kifejezetten az ilyen esetekre vonatkoztattak. Ha az eladó az eladott telket a *mancipatio*hoz fűzött nyilatkozatában nagyobbnak tüntette fel, mint az a valóságban volt, a vevő a törvény alapján a különbözet kétszeresére menő *actio de modo agrival* élhetett.³⁹ Ezen eset tekintetében tehát ez utóbbi kereset lenne a leghasznosabb a felperes számára.

Végezetül egy **harmadik Digesta esettel** szeretném lezárni a római jogi gyakorlati elemzésemet. Ezen eset szintén Ulpianushoz köthető.⁴⁰ Az eladó eladott egy lopós és egy „szökös” rabszolgát a vevőnek. A vevő mindezen tulajdonságokról utólag szerez tudomást, mikor megtudja, hogy a rabszolgáknak ilyen rossz tulajdonságai vannak, szeretné visszacsinálni a dolgot. A rabszolga esete a szavatossági szabályok kezdete óta a legszigorúbb figyelem alá esett és a *praetori edictum*ban taxatív felsorolt esetekben az eladóra vonatkozóan objektív felelősséget állapított meg. Az eladó a rabszolgák esetében köteles mindne általa ismert hibáról felvilágosítást adni vagy szóban, vagy pedig a hiba jellegére való utalással (szökös rabszolga esetén megbilincselve, lopós rabszolga esetén táblával a nyakában,- melyen fel van tüntetve bűne-, kell eladásra kínálni). Ha az eladónak tudomása volt a hibákról a vétkessége nem lehet vita tárgya, így a felperes élhetett *actio redhibitoriával* vagy *quanti minorissal*. Csalárdsága okán pedig az *actio de dolo* megindítására is lehetőség nyílik, mint szubszidiárius jogsegély alkalmazására. Fontos azonban, hogy az eladónak volt-e tudomása a rejtett hibákról, ha ugyanis nem volt vagy nem volt bizonyított a tudomása eltérő felelősség terhelt a szökös és a lopós rabszolga esetében. A lopós rabszolga esetében, ha nincs tudomása az eladónak a rejtett hibáról, tehát a lopásról, nem terheli felelősség, míg a

³⁸ D. 19, 1, 13, 14.

³⁹ FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: i. m. 518. o.

⁴⁰ D. 19, 1, 13, 1.

szökős rabszolga esetén, habár a tudomás itt is hiányzott, mégis *evictios* felelősség terheli. Ebben az esetben tehát az alperes köteles segíteni a felperest egy esetleges harmadik személlyel szembeni elperlésért folytatott perben. Ha az alperes ezen kötelezettségének nem tesz eleget vagy eredménytelenül teszi azt, az *actio auctoritatis* nevű kereset alapján a vételár kétszeresével felel.

Ezen példák segítségével véleményem szerint jól érzékelhető, hogy már az ókori Rómában is milyen nagy hangsúlyt fektettek a szerződések maguk teljességében való megvalósulására és már ekkor igyekeztek védeni a szerződő feleket a másik fél jogellenes károkozó magatartásától.

3. Hibás teljesítés a BGB-ben

A római jogot követően a joganyag egy európai országban sem mutatott olyan mérvű komplexitást, mely alapján a hibás teljesítés intézménye hatékonyan elemezhető lenne. Ezáltal egy komolyabb időbeli ugrást végrehajtva az újkori német jog szabályozását vizsgáltam. A német jog jelentősége kiemelkedő a magyar jog vonatkozásában is, hiszen az osztrák megoldások hatása igen sokáig erősen meghatározta a magyar jogi szabályozást, az osztrák szabályozás pedig a német szabályokat vette alapul. A választásomban az is nagy szerepet játszott, hogy a német jog sok rendelkezése alapul a római jogon és annak recepciója széles körben érvényesül, így logikai szempontból a dolgozat első részéhez is köthető.

A *Bürgerliches Gesetzbuch* (továbbiakban BGB) a 2002. évi reformjáig lényegében a római jogon alapul. A BGB-t a német törvényhozás 1896. augusztus 18-án fogadta el.⁴¹ A BGB a pandektista jogtudomány alpműve, mely azonban éppen ezen dogmatikus felfogásból kifolyólag számos hiányosságot tartalmaz. A joghézagos szabályozás különösen szembetűnő a hibás teljesítés viszonyában. E hiányosságok miatt Staub kidolgozott egy általa „pozitív szerződésszegésnek” nevezett esetkört, mely azon álláspontját tartalmazta, miszerint: a BGB kizárólag olyan szerződésszegési eseteket szabályoz, amikor valamelyik felet mulasztás terheli. Véleménye szerint egy szerződést olyan pozitív cselekvéssel is meg lehet szegni, amitől a feleknek tartózkodniuk kellett volna. A pozitív szerződésszegés vonatkozásában analógia alkalmazásával a késedelem szabályait tartotta irányadónak.⁴² Ez az elmélet a 2002-es reform révén törvényerőre emelkedett, addig pedig alkalmazott szokásjogként funkcionált. A dolgozatban a 2002-es reformot megelőző szabályok kerülnek ismertetésre.

A BGB 2002-es reformot megelőző rendelkezései nem tartalmazták a hibás teljesítésre vonatkozó általános szabályokat. Az egyik legtöbb bírálat a BGB-t kétségtelenül ezen hiányossága miatt érte. A német jog emellett érdekes módon nem várta el a hibátlan teljesítést, tehát a teljesítési kötelezettségnek (*Leistungspflicht*) nem volt része a teljesítés hibamentes volta. Ebből a súlyos hiányosságból fakadóan a jogosultnak nem is lehetett a szerződés szerű teljesítést (*Erfüllungsanspruch*) követelni.⁴³ A jogosult mindössze az adásvételi, vállalkozási és bérleti szerződés szabályainál rendelkezett a BGB által biztosított szavatossági jogokkal. Nem voltak egységes kellékszavatossági szabályok sem, mivel

⁴¹ A BGB 1900. január 1-én lépett hatályba. A BGB 2002. január 1. előtti szabályait a német jogirodalom aF (*alte Fassung* - régi szöveg) néven illeti, ezáltal a dolgozatban ezt a megjelölést használom.

⁴² STAUB részletesen kifejti ezen elméletét a *Die positiven Vertragsverletzungen* c. művében, 1904-es mű.

⁴³ CSIZMAZIA NORBERT: A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK Irányelv és a német kötelmi jog reformja, *Magyar Jog*, 2002/7, 431. o.

különbséget tett a BGB törvényi kellék hiányára illetve az ún. kikötött kellék (gyakorlatilag a kifejezetten garantált tulajdonság volt) hiányára vonatkozó esetek között, másfelől pedig a specifikus, illetve a generikus vételre vonatkozóan is. Különbség volt a kellékszavatosság és a jogszatosság jogkövetkezményei között is.

3.1. A hibás teljesítés kapcsán felmerülő felelősség

A BGB adásvételi szerződéseknél különbséget tett az **egyedileg és fajlagosan meghatározott szolgáltatás** között. Egyedileg meghatározott szolgáltatás esetén az eladót felelősség terheli azért, hogy a veszélyátzállás pillanatában a dolognak nincs olyan hibája, mely az értékre vagy a használhatóságára kihatással van.⁴⁴ Az eladó felelőssége kizárt volt jelentéktelen hiba esetén. Ha az eladó szavatolt azért, hogy a dolog az adásvételkor meghatározott tulajdonságokkal bír akkor is hibásnak számított, ha a hiba jelentéktelen.⁴⁵ Fajlagos dolog adásvétele esetén a dolognak a fajta átlagminőségével (*mittlerer Art und Güte*) kell rendelkeznie.⁴⁶ Ekkor a vevő egyéb jogai mellett kérhetett kicserélést is. Vállalkozási szerződés esetén a szerződésre hasonló követelmények vonatkoznak, mint az egyedi dolgok esetén, tehát a vállalkozó nem mentheti ki magát jelentéktelen hiba esetén, ez az eset pusztán a megrendelő elállási jogát zárhatja ki.⁴⁷ Ez a szabály a gyakorlatban kevésbé érvényesült, ugyanis a szavatolt tulajdonság hiánya esetén is megengedte a megrendelő részére a jelentéktelen hiba miatti elállást.⁴⁸ Az eladó és a vállalkozó tehát objektíven, vétkességtől függetlenül felelt a hibás szolgáltatásért szavatosság alapján, egyedi dolog esetén a felelősség alóli mentesülés kizárólagos esete pedig az volt, ha a jogosult ismerte a szerződés megkötésekor a dolog hibáját.⁴⁹ Adásvételi szerződésnél az eladó felelőssége még ettől is súlyosabb volt, ugyanis ha csalárd módon elhallgatta a dolog hibáját, akkor is felelt, ha a vevő a hibát saját súlyos gondatlansága miatt nem ismerte fel.⁵⁰ A vevő, ha a hiba ismeretében átvette a dolgot, a szavatosságból eredő jogait kizárólag akkor gyakorolhatta, ha készült jogfenntartó nyilatkozat.⁵¹

⁴⁴ BGB aF 459. §. (1) bek.

⁴⁵ SÁNDOR TAMÁS: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 416. o.

⁴⁶ BGB aF 243. §.

⁴⁷ BGB aF 634. §. (3) bek.

⁴⁸ SÁNDOR TAMÁS: i.m. 417. o.

⁴⁹ BGB aF 633. §.

⁵⁰ BGB aF 460. §.

⁵¹ BGB aF 464. §. és 480. §. vállalkozási szerződés esetén 640. §. (2) bekezdés

Kártérítés követelésére alapján véve két esetben volt lehetősége a jogosultnak. Az egyik, ha már a szerződéskötéskor nem felelt meg a dolog az eladó által ígért tulajdonságoknak. A másik eset, pedig ha az eladó csalárd módon elhallgatott valami előtte ismert hibát. A kifejezetten ígért tulajdonságokért való felelősség szintén római jogi eredetű. Mind a kártérítés, mind a kártérítési felelősség a római jogi *actio empti* megoldását tükrözi. A kifejezetten garantált tulajdonság hiányának esetén a kötelezetti felelősség különösen szigorú volt hasonlóan a római jogi megoldáshoz.

A BGB lehetőséget ad a szerződő feleknek a **felelősség kizárására vagy korlátozására**⁵² is, ám ez nem minden esetben érvényesül a gyakorlatban is. Semmis ugyanis a kikötés, ha a hibát csalárd módon elhallgatják, jó erkölcsbe ütköző jogügylet tilalmába⁵³ és a Treu und Glauben⁵⁴ elvébe ütközik. Ez a két elv a BGB talán két legfontosabb generálklauzulája. Emellett érvénytelen a felek azon kikötése is, ami a vevőnek csak a kijavítás és kicserélés szavatossági jogát adja meg, ugyanis a főszabály az elállást és az árleszállítást biztosítja, melyek kizárása nem lehetséges. Érvénytelen az AGBG alapján a kártérítési igény kizárása akkor is, ha valamely szavatolt tulajdonság hibája miatt kíván a vevő vagy megrendelő kártérítési igénnyel fellépni.⁵⁵

3.2. A szavatosságra vonatkozó szabályok a BGB-ben

A BGB a kellékszavatosság körében eltérően szabályozza a **kellékhiany (kellékhiba) és a kifejezetten garantált tulajdonság hiányának** esetét. Eltérés volt arra vonatkozóan is, hogy specifikus vagy generikus vétel történt. Egyedi dolog adásvételekor árleszállítás (*Minderung*) és elállás (*Wandelung*) között választhatott. Gyakorlatilag ezen két eszköz közötti választás jelentette a vevő választási jogát, a *ius variandit*.⁵⁶ Fajlagosan meghatározott adásvétel esetén ez a szabály annyival bővült, hogy a vevő **kicserélést** is kérhetett.

Kellékhibáról akkor beszélünk, ha a hiba csökkenti vagy megszünteti az áru értékét vagy a szokásos illetve szerződésben meghatározott használhatóságát.⁵⁷ Ez a római jog aedilisi ediktumaiban megjelenő rejtett hibákért való felelősség német megfelelője. Adásvétel esetén ekkor a vevőt két római jogi eredetű (*aedilisi*) kereset illette meg. A vevőnek joga volt

⁵² BGB aF 476. §. és 637. §.

⁵³ BGB aF 138. §.

⁵⁴ BGB aF 242. §.

⁵⁵ SÁNDOR TAMÁS: i.m. 420. o.

⁵⁶ KURT REBMANN: Münchener Kommentar Zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band III., München, 1993, 274. o. (továbbiakban MünchKomm)

⁵⁷ BGB aF 459. §. (1) bek.

egy éven belül **árleszállítással** (*Minderung*) és hat hónapon belül **elállással** (*Wandelung*) élnie. Ez a két kereset gyakorlatilag megegyezett a római jogban alkalmazott *actio quanti minoris* és *actio redhibitoria* kereseteivel. Kifejezetten garantált, de az áru értékét, illetve használhatóságát nem feltétlenül befolyásoló tulajdonság hiánya esetén a jogosultnak lehetősége volt kártérítésre menő keresetet is indítani.⁵⁸ **Kártérítés** követelésére két esetben volt lehetősége a jogosultnak. Az egyik, ha már a szerződéskötéskor nem felelt meg a dolog az eladó által ígért tulajdonságoknak. A másik eset, pedig ha az eladó csalárd módon elhallgatott valami előtte ismert hibát.⁵⁹ A kifejezetten ígért tulajdonságokért való felelősség szintén római jogi eredetű.⁶⁰ A kártérítés pedig kvázi a római *actio empti* keresetét tükrözi, ez a német terminusban a *Nichterfüllungsklage* nevet viseli. A kifejezetten garantált tulajdonság hiányának esetén a kötelezetti felelősség különösen szigorú volt. A kötelezett ugyanis abban az esetben is szavatolt, ha a vevőt a szerződésben kikötött tulajdonság hiányának nemtudásában súlyos gondatlanság (*grobe Fahrlässigkeit*) terhelte.

A BGB szabályait a diszpozitivitás jellemzi, mely lehetővé teszi, hogy a felek más szavatossági jogban állapodjanak meg. Ezen szabály révén a szerződés kikötése alapján a jogosultnak **kijavítás** (*Nachbesserung*) kérésére is lehetősége van. A rendelkezést alapvetően nem tartalmazta a BGB, ám az AGBG (*Allgemeinen Geschäftsbedingungen Gesetz*) beemelte a német polgári törvénykönyvbe a régi 476a §-t.⁶¹ Főszabályként az eladó viseli a kijavítás költségeit, ha a felek a szerződésben ezt a kellékszavatossági jogot kötik ki a törvényben meghatározott elállás vagy árleszállítás helyett. Generikus vétel esetén a vevő árleszállítás vagy elállás helyett kicserélést is kérhetett.⁶² A kijavítást nem lehetett kikötni kizárólagos szavatossági jogként, ám elsődleges igényként igen.⁶³

Specifikus és generikus vétel esetén is joga volt a vevőnek arra, hogy az áru átvétele és a veszélyviselés átszállása előtt visszautasítsa a hibás teljesítést és megtagadja a vételár kifizetését.⁶⁴ Ha a kárveszély viselése átszállt a vevőre, tehát átvette az árut, már csak szavatossági jogokat érvényesíthetett (*Einrede des nicht erfülltenvertrags* – **a nem teljesített szerződés kifogása**).

⁵⁸ BGB aF 459. §. (2) bek.

⁵⁹ BGB aF 460. §.

⁶⁰ A római *dicta et promissa* felelősség megfelelője.

⁶¹ CSIZMAZIA NORBERT: i.m. 432. o.

⁶² Az eladó által a hiba csalárd módon való elhallgatása esetén kártérítés is követelhető.

⁶³ TERCSÁK TAMÁS: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. 593. o.

⁶⁴ BGB aF 320. §.

3.3. A szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők

Az **elévülés kezdetére** vonatkozóan is elég széttagolt a BGB 2002 előtti szabályozása. Ingó dolgok esetén ugyanis a BGB szabályozása szerint a szállítással (*Ablieferung*), ingatlan dolog esetén pedig az átadással (*Übergabe*) kezdődik meg az elévülési idő. Emellett hasonlóan a római jog szabályaihoz a német jog is elvárja a kész szerződés meglétét az elévülés megindulásához. A német jogban lehetőség van részletekben való teljesítésre (*Sukzessivlieferungsvertrag*) is.⁶⁵ Ezen esetben a kezdő időpont meghatározása kétféle szempont szerint történhet. Ha az egyes teljesítések is relevánsak, akkor a különböző részletek teljesítése az irányadó. Ha viszont összetett berendezésről van szó, akkor a próbaüzembe állítás pillanata az irányadó. Áru szállítása esetén a feladás pillanata az irányadó, ekkor kezdődik az elévülés, ez a szempont érvényesül a *Versendungskauf* esetén is. Amint korábban is említettem a német jog a szerződések diszpozitivitását vallotta, így a felek kiköthetnek nekik megfelelő kezdő időpontot is az elévülésre vonatkozóan.

Általában véve azt mondhatjuk, hogy a szerződésszerűség szempontjából legfontosabb időpont a teljesítés időpontja. A BGB ezzel szemben (a római jogi szabályokhoz hasonlóan) a **kárveszély átszállásának időpontját** alapul véve alkotta meg a rendelkezéseit.⁶⁶ A veszély a dologátadással száll át a BGB 446. §-a szerint,⁶⁷ kivételt képez ezalól a csomagküldő kereskedelem (*Versendungskauf*) esete, ekkor ugyanis a 447. § szerint a kárveszély már azáltal átszáll a vevőre, hogy az eladó átadta az árut a fuvarozónak vagy szállítmányozónak.

A BGB 477. §-a szerint mind a kellékhiba, mind a kifejezetten ígért tulajdonság hibájának esetén az átadástól számított hat hónap, ingatlanok esetén egy év az **igényérvényesítésre vonatkozó idő**. A rosszhiszemű eladó esetében azonban az elévülési idő harminc évig tartott. Ennek az volt az oka, hogy a rosszhiszemű eladó esetében az elévülés általános szabályai voltak kógensek és nem a hibás teljesítésre vonatkozó különös részi rendelkezések. Rosszhiszeműség esetén a szerződés megkötése az irányadó időpont. Érdekes azonban, hogy mi lesz az irányadó szabály abban az esetben, ha a szerződés tárgya egyedi dolog. Hiszen ekkor könnyen elképzelhető, hogy a szerződés megkötése pillanatában még nem is létezik a dolog. Fajta szerinti vétel esetén a veszélyátszállástól számítandó az igényérvényesítési határidő. Vállalkozási szerződés esetén is hat hónap az ingókra vonatkozó

⁶⁵ DELI GERGELY: i.m. 36. o.

⁶⁶ BGB aF 459. §.

⁶⁷ MünchKomm, Band III. 114. o.

elévülési határidő, míg egy év ingatlanokkal kapcsolatos és öt év az építésekkel kapcsolatos szavatossági igény érvényesítésének határideje.⁶⁸

Az **elévülés nyugvására** vonatkozóan a BGB régi szabályozása már a modernitás irányába haladt, a római jogi megoldásokat pedig kevésbé vette alapul. Az elévülés nyugszik mindaddig, amíg az eladó a dolog hibájának kijavításával foglalkozik.⁶⁹ Emellett az elévülés abban a pillanatban is nyugszik, ha a hiba kijavíthatósága bizonytalan. A BGB szabályai szerint az elévülés nyugvásának előidézéséhez elég volt a hiba (vevő általi) leírása, tehát nem vártak el szakszerű ok megjelölést.

3.4. A hibás teljesítés a BGB gyakorlatában

Az következőkben vizsgálandó német jogeset a kellékhányos teljesítés egy érdekes esetét vizsgálja, mely véleményem szerint ragyogóan mutatja, hogy a német jogban a hibás teljesítés szabályozásának kevésbé egységes szabályozása miatt, milyen érdekes ellentétek voltak megfigyelhetők az ítélkezési gyakorlatban is.

A zálognyilvántartásban rögzített megnevezés jelentheti-e a tulajdonságok szavatolását? Ezen kérdés körül manifesztálódik a következő jogeset.⁷⁰ Az alperes egy zálogházat üzemeltetett és egyik fiókjában elárvereztetett egy órát, mely az árverési jegyzőkönyvben Rolex aranyóráként szerepelt. A felperes a licit révén 4900 DM-es kikiáltási ár mellett végül 10450 DM összegért megvásárolta az órát. Az óra azonban nem volt arany, pusztán a szíja volt aranyozott, így a felperes kérte a bíróságot, hogy az adásvételt semmissé nyilvánítsa és az eredeti állapotot helyreállítsa. Az első fokú Tartományi Bíróság (*Landesarbeitgericht*) a keresetet elutasította, mondván a BGB 461. §-a az alperes szavatosságát kizárta. Másodfokon az Ítéltábla (*Oberlandesgericht*) helyt adott a keresetnek. Végül az alperes felülvizsgálati kérelmére a Fellebbviteli Bíróság helyreállította a tartományi bíróság ítéletét. A döntés indoklásakor a fellebbviteli fórum abból indult ki, hogy az óra a BGB 459. § szerint kellékhányos, ám a 461. § szerint az eladó nem felel az eladott dolog szavatosságáért, ha az nyilvános tárgyaláson kerül értékesítésre. Ezáltal irreleváns az, hogy az alperes szavatolta-e, hogy az óra arany. Felvetődik azonban ezzel az érveléssel is egy probléma. A BGB 242. §-ának értelmében ugyanis a szavatosság kizárására csak megtekintés mellett van lehetőség, a felperes azonban csak egy méterről tekinthette meg az órát és

⁶⁸ BGB aF 638. §.

⁶⁹ BGH NJW 1963, 1452.

⁷⁰ NJW 1986, 836.

kérésére sem engedték neki, hogy a licit előtt a kezébe vegye azt. Vitathatatlan azonban, hogy a BGB 156. §-ának értelmében az adásvétel létrejött és ennél fogva a felperes nem követelheti a vételár visszafizetését. Emellett az is tény, hogy a Rolex óra nem arany Rolex volt, csak egy arany Rolex-szíjjal rendelkező utólagosan aranyozott modell. Ezáltal az óra kellékhányos volta szintén elvitathatatlan. A fellebbviteli bíróság által nyitva hagyott kérdésre, miszerint az árverési jegyzőkönyv adatai nem jelentik-e az óra tulajdonságainak hallgatóságos biztosítását, nemmel kell felelni. A hitelező által árveréshez hozott zálog azonosítása ugyanis nem hasonlítható össze azon katalógusi leírással, melyet a művészeti alkotások árverésénél alkalmaztak, ahol az árverési jegyzőkönyv önmagában is alkalmas volt arra, hogy szavatossági felelősséget biztosítson.⁷¹ Az árverési ár sem mutatott semmi rendellenességet, mivel a bíróság által kirendelt szakértő megállapította, hogy az óra értéke kb. 5100 DM, ami magasabb, mint a 4900 DM kikiáltási ár. Nem tételezhető fel szavatolás azért sem, mert az óra megtekintésére csak korlátozottan volt lehetőség. Ez azért volt indokolt, mivel az árverésen több mint 600 ember volt jelen és az árverési tárgy állagkárosodástól és lopástól való óvása megalapozott volt. Az alperes ezen viselkedése pedig megfelel a BGB kockázatfelosztásra vonatkozó rendelkezésének. Emellett pedig, habár a megtekintés nem valósult meg teljesen a felperesnek lehetősége lett volna megkérdezni, hogy az óra hátlapján van-e beütés, melyből megállapítható lett volna az óra tulajdonságainak hiánya, mivel a felperes korábban maga mondta: „hogya látta volna a számot rájön a hibára”. A felperes az információszerzési jogával nem élt, így gondossága vitatható. Ezen tények alapján döntött úgy a fellebbviteli fórum, hogy a Tartományi Bíróság által hozott döntést helyreállítja.

2002. január 1-jétől a szavatosság szabályai döntően módosultak a BGB-ben. A BGB reformja⁷² révén a szokásjogként létező pozitív szerződésszegés elmélete törvényté alakult. Meghatározásra került a szerződésszegés általános fogalma, mely szerint: a szerződés megszegését jelenti a szerződés nem vagy nem szerződésszerű teljesítése. A hibás teljesítésre vonatkozó általános szabályok bekerültek az általános szabályozási körbe. Megszűnt a kellékszavatosság és jogszatosság közötti elválasztás. Az eladó teljesítési kötelezettségének pedig része lett a kellékhány-mentes teljesítés. A szavatosság pedig továbbra is az adásvételnél kerül tárgyalásra.⁷³ Összegezve láthatjuk, hogy a BGB módosítása előtti formájában egy, a pandektisztikán keresztül római jogi gyökerekből táplálkozó és a szerződési szabadságot kizárólagosan diszpozitív szabályok révén érvényre juttató

⁷¹ BGHZ 63, 369/372.

⁷² Kifejtve Izsó KRISZTINA: A BGB reformja, Jogtudományi Közlöny, 2003/1. számában.

⁷³ J. von STAUDINGERS: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einföhrungsgesetz und Nebengesetzen, Berlin, 2005, 513. o.

jogrendszert eredményezett, melynek hézagokkal teli szabályozását a joggyakorlat orvosolta
és külön törvények egészítették ki.

4. Hibás teljesítés a hatályos Polgári Törvénykönyvben

Magyarországon először átfogóan kodifikálva az 1928-as Mtj.⁷⁴ rendelkezett a hibás teljesítésről. Ez a törvénykönyv azonban a revíziós törekvések okán nem léphetett hatályba, habár rendelkezései a bírói gyakorlaton keresztül érvényesültek és meghatározták a magyar joggyakorlatot.⁷⁵ A következő releváns lépés a magyar magánjog és a hibás teljesítés jogintézményének fejlődéstörténetében a polgári törvénykönyvről rendelkező 1959. évi IV. törvény (továbbiakban Ptk.) megszületése volt. 1960. május 1-én első ízben lépett hatályba Magyarországon polgári törvénykönyv.⁷⁶ A hibás teljesítésre vonatkozó Magyarországon használatos mai szabályok e törvényben lettek lefektetve.

A Ptk. újdonsága elsősorban nem abban rejlett, hogy a szabályanyag jellegébe valamiféle változást hozott volna,⁷⁷ hanem abban, hogy az eddig is létező szabályokat egységes szerkezetbe foglalta és felállította szerződésszegés jogi rendszerébe illeszkedő hibás teljesítés szabályait. Fontos változást jelentett azonban a kellékszavatosság adásvételtől elválasztott szabályozása, mely a korábbi korokban kifejezetten az adásvételhez kapcsolódott.⁷⁸

4.1. A hibás teljesítés kapcsán felmerülő felelősség

A Ptk. a következőképpen rendelkezik a hibás teljesítés fogalmáról: „olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.”⁷⁹ Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelése is, ha az összeszerelés szerződési kötelezettség és azt olyan személy végezte el, aki e magatartásáért felel.⁸⁰ Akkor is felel a kötelezett, ha a dolog összeszerelését a jogosult végezte el, ám a hibás összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza.⁸¹ Fogyasztói szerződés esetén semmis az a kikötés, ami a jogosult

⁷⁴ 1928-as Magánjogi tervezet, szavatosság tekintetében rokon vonásokat mutat a BGB-vel.

⁷⁵ A Magánjogi tervezet szabályai szokásjogi alapon érvényesültek és alkalmazták őket az ítélkezés során.

⁷⁶ Az 1960. évi 11. tvr. léptette hatályba a Ptk.-t.

⁷⁷ Ez már csak azért sem jöhetett volna szóba, mivel a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok nem változtak számottevően a modernitás felé haladva sem.

⁷⁸ Az Mtj.-ben is így került szabályozásra.

⁷⁹ Ptk. 305. § (1) bek.

⁸⁰ Ptk. 305. § (2) bek.

⁸¹ Ptk. 305. § (2) bek.

hátrányára térne el ettől a szabálytól.⁸² A kötelezettet a teljesítés hibájából kifolyólag felelősség terheli, melyet az adós szavatossági jogainak érvényesítésével ellensúlyozhat. A szerződésben meghatározott tulajdonságok általános jelleggel nem felsorolhatóak. Hiszen a különböző szerződésekből fakadó célok eltérő követelménnyel bírnak. Ha a szolgáltatás nem felel meg a törvényben vagy szerződésben foglaltaknak materiális vagy jogi hibával bír.

A szavatosság Szladits fogalom meghatározása szerint „**az egyedileg meghatározott szolgáltatásnak jogi és fizikai (materiális) kellékeiért fennálló tárgyi felelősség**”. A gyakorlatban ez a kötelezett jogosult irányában tanúsított objektív helytállási kötelezettségét jelenti, mely kettős célt igyekszik megvalósítani. Egyrészt a dolog vagy szolgáltatás hibátlan megvalósulását foglalja magában, másrészt pedig a kötelezetti helytállást azért, hogy a szolgáltatás tárgyán a jogosult tulajdonjogot vagy rendelkezési jogot szerezhessen. Ezen két cél a kellékszavatosság, melyet materiális hiba esetén lehet alkalmazni és a jogszatosság, mely jogi hiba esetén felvetődő eszköz.⁸³ A szavatosság a hibás teljesítés objektív, kimentést nem tűrő jogkövetkezménye. Tehát az adós akkor sem mentheti ki magát a felelősség alól, ha bizonyítani tudja, hogy úgy járt el, ahogyan az adott helyzetben általában elvárható lett volna. Nem számít az sem, hogy a szolgáltatás dolog átadására vagy nem arra irányul, a kötelezettet objektív felelősség terheli.⁸⁴ A Ptk. előírja, hogy a szolgáltatásnak a maga teljességében kell megvalósulnia hiba nélkül. A hibás megvalósulás esetén a főszabály szerint a jogosult köteles bizonyítani a kötelezett hibás teljesítését, tehát azt, hogy a szolgáltatás teljesítésének a pillanatában már valamilyen rendellenességben szenvedett. A törvény emellett külön szabályozza a fogyasztói szerződések körét, melynek esetében vélelmezni kell, hogy a teljesítés pillanatában a hiba megvolt, abban az esetben, ha a jogosult hat hónapon belül felismeri a hibát és közli azt.⁸⁵

A modern szabályozás közepette is lehetőség van a kötelezett **felelősség alóli mentesülésére**, ha ugyanis a jogosult a szerződéskötés pillanatában ismerte a hibát, vagy ismernie kellett volna azt, a kötelezett mentesül a szavatossági felelősség alól.⁸⁶ Az ismernie kellett fordulat azt jelenti, hogy a kötelezett bizonyítja, hogy a jogosultnak a szerződéskötés körülményei alapján ésszerűen számítania kellett a dolog teljesítéskori hibájára, tehát így nem lehet szó hibás teljesítésről.⁸⁷ Mentесítő ok az is, ha a jogosult által adott anyag hibájára

⁸² Ptk. 305. §. (2) bek.

⁸³ A kellékszavatosság szabályai az Európai Unió csatlakozással módosultak, ennek oka az ország jogharmonizációs kötelezettsége volt. (1999/44/EK irányelv)

⁸⁴ Ptk. 311/A. §.

⁸⁵ Ptk. 305/A. §.

⁸⁶ Ptk. 305/A. §. (1) bek.

⁸⁷ Wellmann György: A hibás teljesítés egyes jogértelmezései I., Gazdaság és Jog, 2004/11. sz, 11. o.

vezethető vissza a szolgáltatás hibája, feltéve, ha a kötelezett figyelmeztette a jogosultat az anyag hibájára.⁸⁸ Ezen esetekben előfordulhat, hogy a szolgáltatás hibás, de nem tekinthető valódi hibának, hiszen a jogosult által igényelt célnak megfelel, ezért a kötelezettet semmilyen hátrányos jogkövetkezmény nem érheti. Az eddig vizsgált esetekben látható hiba meglétét feltételeztük. A hiba lehet rejtett is. Ekkor a teljesítéskor a hiba nem látható, és csak a teljesítés után jelenik meg. Ha a jogosult bizonyítja azt, hogy ez a rejtett hiba már a teljesítéskor megvolt, a kötelezettet objektív helytállási kötelezettség terheli. A szavatossági felelősség kiterjesztését a termék összeszerelésére azon tény hívta életre, miszerint a fogyasztók egyre nagyobb számban vásárolnak nehezen összeszerelhető és szakmai ismereteket igénylő dolgokat, melyek összeszereléséhez pontos használati útmutató szükséges.⁸⁹ A felelősség szempontjából fontos a tartós jogviszonyok köre is, ekkor ugyanis a kötelezett a szolgáltatás rendeltetésszerű használatának elősegítésére a jogviszony teljes időtartama alatt szavatol.

A kártérítés a hibás teljesítés szubjektív jogkövetkezménye. A szavatosság mellett megjelenő jogkövetkezmény. A **kártérítésért való felelősséget** az a körülmény határozza meg, hogy a kötelezett a szerződés szerű teljesítés érdekében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható lett volna. Tehát az mondhatjuk, hogy a kártérítés a felróható magatartást szankcionálja, elsősorban *represszív*, visszatartó célzatú jogkövetkezményként. A szubjektivitás másik fontos jellemzője a felróhatóság vizsgálata mellett, hogy bizonyítható annak ellenkezője is. A kártérítési felelősség alól kimentésnek helye van, ha a kötelezett bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogyan az adott helyzetben általában elvárható.

A **kártérítési felelősség megállapításának alapvető feltételei** vannak. Elsődlegesen, ami megalapozhatja a felelősséget a kötelezett hibás teljesítése. Emellett fontos, hogy a jogosult oldalán kár keletkezzen, és hogy mindez ok-okozati összefüggésben álljon a teljesítés hibájával. Végezetül fontos, hogy fennálljon a kötelezett felróhatóságának esete is, tehát a kötelezettől általában elvárható magatartástól negatív irányba való eltérés. Ezen négy feltételből az első hármat a jogosult köteles bizonyítani. A jogosult kárának megtérítésére így csak akkor van lehetőség, ha bizonyítja a hibás teljesítés tényét és az ezzel ok-okozati összefüggésben keletkezett kárát.⁹⁰ A kötelezett pedig bizonyíthatja, hogy ő az adott helyzetben úgy járt el, ahogyan az általában elvárható.⁹¹

⁸⁸ Ptk. 305/A. §. (1) bekezdés, melyet a 2002. évi XXXVI. törvény léptetett életbe. Ez kibővítette a kötelezett mentesülésére vonatkozó esetek körét, az 1999/44/EK irányelv alapján.

⁸⁹ Ez a Ptk. korábban említett 305. §. (2) bekezdésében található rendelkezés.

⁹⁰ BH 1994/608.

⁹¹ BH 2005/724.

4.2. A szavatosságra vonatkozó szabályok a Polgári Törvénykönyvben

A jogosult hibás teljesítés esetén többféle jogeszközzel élhet. A kellékszavatossági eszközök a modern szabályozás keretein belül több lépcsőre osztottak. Elsődlegesen a jogosult kijavítást vagy kicserélést követelhet, ez alól kivételt jelentenek azon esetek, amikor a **kijavítás** vagy **kicserélés** lehetetlen, vagy ha a választott szavatossági igény a kötelezettnek a többi szavatossági igény teljesítéséhez képest aránytalan többletköltséget okozna.⁹² Ha a jogosultnak sem kijavításra sem pedig kicserélésre nincs joga, vagy a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, a jogosult megfelelő árleszállítást igényelhet vagy elállhat a szerződéstől.⁹³ A Ptk. kitér a fogyasztói szerződések körére is, melyben kimondja: „Fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely a szavatossági jogoknak a törvényben meghatározott sorrendjétől a fogyasztó hátrányára tér el.”⁹⁴ Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a jogosult elsősorban kijavítással vagy kicseréléssel élhet, ezek közül általában szabadon választhat. Ha ezekre nem nyílik lehetőség, mert: a kijavítás vagy kicserélés lehetetlen; vagy aránytalanul költséges; vagy a kötelezettnek aránytalan többletköltséget okozna; vagy a kötelezett nem vállalja vagy annak nem tud eleget tenni; a jogosult élhet árleszállítással vagy különösen indokolt esetben elállással is.

A **kijavítás** elsődlegesen alkalmazható szavatossági jog, melyet a kötelezettnek megfelelő határidőn belül, a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség okozása nélkül kell elvégezni.⁹⁵ Ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő időn belül nem vállalja vagy nem végzi el, a hibát a jogosult a kötelezett költségére kijavíthatja vagy kijavíttathatja. Ha a kötelezett vállalja a kijavítást, de megfelelő időn belül nem végzi el, a jogosult felhívhatja a kötelezettet a javításra, ekkor a jogosult a javítást elvégeztetheti, majd miután bizonyítja a (javítási) költségek helytállóságát a kötelezett köteles azt megtéríteni. A kötelezett felelőssége ekkor ugyanis objektív, tehát kimentésnek helye nincs. A Ptk. 309. § (1) bekezdése szerint ezen költségek a kötelezettet terhelik. A kijavítás ideje,- tehát azon időszak, mialatt a jogosult a dolgot nem tudja, rendeltetésszerűen használni,- nem számít bele a jogosultság elévülési idejébe. A dolog vagy jelentősebb részének javítása után a dologra vonatkozó jogérvényesítési határidő újból kezdődik.⁹⁶ A szavatossági határidő nem a meghibásodástól számítandó, hanem azon időponttól, mikor a jogosult bejelentette szavatossági jogi igényét a

⁹² Ptk. 306. § (1) bek.

⁹³ Ptk. 306. § (1) bek. b) pont.

⁹⁴ Ptk. 305. § (5) bek.

⁹⁵ Ptk. 306. § (2) bek.

⁹⁶ Ptk. 308. § (3) bek.

kötelezettre vonatkozóan, ha a jogosult a hiba közlésével késik, azt csak saját veszélyére teheti.

A **kicserélés** első körben alkalmazható szavatossági jog. A kicserélés megtagadása lehetséges, ha az áru egyedi, tehát a kicserélés lehetetlen, illetve hogyha az a kötelezettnek aránytalan többletköltséget okozna.⁹⁷ Kicserélést a jogosult bármikor követelhet. Ha a jogosult él a kicseréléshez jogával vagy elállással, akkor nem köteles a dolog azon értékcsökkenését megtéríteni, amely a rendeltetésszerű használat következménye.⁹⁸ Fontos megjegyeznünk, hogy a kötelezett köteles a dolgot kényelmetlenség okozása nélkül kicserélni. A kényelmetlenség, mint jogi fogalom megjelenése viszonylag új a magyar polgári jogban, így kimunkálása a bíróságokra hárul. A Ptk. korlátozza a választás lehetőségét két esetben. Ha a kötelezett teljesítése lehetetlen vagy neki aránytalan többletköltséggel járna, a jogosult nem élhet ezen eszközökkel. Ekkor a jogalkalmazónak három szempontot kell figyelembe venni: a hibátlan dolog értéke, a szerződösszegés súlya és a választott jog teljesítésével a jogosultnak okozott kellemetlenség mértéke.

A jogosult rendelkezésére álló második lépcsőben alkalmazható eszközök az **árleszállítás** és az **elállás**. Ezt a két szavatossági jogot akkor választhatja a jogosult, ha a kijavítás vagy kicserélés lehetetlen; vagy aránytalanul költséges; vagy a kötelezettnek aránytalan többletköltséget okozna; vagy a kötelezett nem vállalja; nem végzi el; vagy annak nem tud eleget tenni a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség okozása nélkül; a jogosult élhet árleszállítással vagy különösen indokolt esetben elállással is.

Árleszállítás esetén a szolgáltatásért nyújtott ellenszolgáltatás mértéke kerül mérséklésre. Az árleszállítás célja, hogy a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között a hibás teljesítés következtében megbomlott vagyoni egyensúly helyreálljon.⁹⁹ Az árleszállítás mértéke a bírói gyakorlat szerint a felek által megállapított vételárhoz igazodik. Ezen szavatossági jog általában olyan esetekben alkalmazandó, amikor a dolog rendeltetésszerű használatra lényegében alkalmas, ám a jogosulti igény csökken, ezért a jogosult az ellenérték megfizetéséhez fűződő érdeke is mérséklődik, mely az ellenérték lecsökkentésével kompenzálendő.

Az árleszállítás mellett a második lépcsőben alkalmazható eszköz az elállás is. Az **elállás** joga egyoldalúan gyakorolható. A jogviszonyt az elállás visszaható hatállyal

⁹⁷ Ptk. 306. § (2) bek.

⁹⁸ Ptk. 309. § (2) bek.

⁹⁹ A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Complex Kiadó, 2004, 640. o.

felszámolja. Elálláskor a jogosult teljesítéshez fűződő érdeke megszűnik, ezen érdekmúlást a jogosultnak kell bizonyítania. Jelentéktelen hiba így nem elég.

A szavatossági jogok a jogosultat általában a törvényben meghatározott sorrendben illetik meg. A jogok közötti választás viszont megilleti a jogosultat, bizonyos kötöttségek mellett. A fogyasztói szerződésben pedig, a jogosult hátrányára való eltérés semmis. A jogosultat megilleti a *ius variandi*, a **szavatossági jogok közötti áttéréshez való jog**. A jogosultnak azonban az áttérésből fakadó kárt meg kell fizetnie a kötelezettnek.¹⁰⁰ A kártérítés fizetése alól a jogosult mentesül, ha a kötelezett magatartása adott okot az áttérésre, vagy az áttérés indokolt volt. Felvetődhet azonban a kérdés, hogy a jogosult meddig élhet az áttérés jogával. A bírói gyakorlat foglalkozott a kérdéssel és egy döntés során kimondta, hogy: „amíg a bíróság jogerős ítéletet nem hozott, a jogosult a szerződés fennmaradását nem érintő szavatossági jogról áttérhet a szerződéses kapcsolat felszámolása érdekében biztosított szavatossági jogra, a szerződéstől való elállásra (...) Megengedett keresetváltogatásnak minősül, ha a jogosult a választott szavatossági jogról másikra való áttérés miatt módosítja a keresetét”¹⁰¹

A kellékszavatosság mellett fontos a **jogszavatosság** is, mely a jogosultat a szolgáltatás jogi hibájának esetén illeti meg. A fizikai megfelelés mellett tehát fontos, hogy a szolgáltatás tárgyán harmadik személynek ne álljon fel olyan joga, mely a jogosult érdekeit sértene, szerzett jogait korlátozna vagy kizárná. A Ptk. ezt az egyes szerződések körében rendezi. Alapvetően a jogszavatossági igényeket két csoportra oszthatjuk. Az első csoport azon esetek köre, amikor a jogi hiba a jogosult jogszerzését kizárja, míg a másik esetben csupán a jogosult jogszerzésének korlátozásáról beszélhetünk.

Ha az első eset valósul meg és a **jogosult nem tudja megszerezni az őt a szerződésből megillető jogokat**, kiköthet a kötelezettnek egy az akadály elhárítására megszabott határidőt, illetve valamilyen biztosíték átnyújtására szólíthatja fel. Ha ez a kezdeményezés eredménytelen marad, tehát az akadály fennmarad és ezáltal a jogszerzés lehetlenné válik, a jogosult elállhat a szerződéstől és emellett kártérítést követelhet a kötelezettől az őt ért vagyoni és nem vagyoni károk megtérítésére. Ez vonatkozhat *pozitív interessére* vagy *negatív interessére*. Az eladó vagy a teljes kár megtérítésére kötelezhető (*pozitív interesse*) vagy pusztán a jogosultnak a szerződés megkötéséből eredő kárát köteles megtéríteni.

¹⁰⁰ Ptk. 306. /A §.

¹⁰¹ BH 1989/235.

Más a helyzet, ha **a jogosult, csak akkor szerezhetsz jogot, ha a fennálló akadály elhárul**. A jogosultat ekkor megilleti a tehermentesítés lehetősége. Ezen lehetőség révén a jogosult visszatárhathatja a vételár a tehermentesítéshez szükséges részét melyet, ha a kötelezett nem végez el, a vevő a tehermentesítés sajátkezü elvégzésére fordíthatja. Ha a tehermentesítés egész egyszerűen lehetetlen a jogosult árleszállítást kérhet vagy elállhat a szerződéstől.

A **kártérítés** a hibás teljesítés szubjektív jogkövetkezménye. A szavatosság mellett megjelenő jogkövetkezmény. Ma már a szavatossági eszközöktől különálló jogintézményként tárgyalják a modern törvénykönyvek, ám a szerkezet egysége érdekében a szavatosság tárgyalásához került a dolgozatban, mivel korábban a római jogban és a német jogban ez az elválasztás kevésbé realizálódott és a dolgozat korábbi fejezeteiben is a szavatosság kérdéskörénél került tárgyalásra a kártérítés. A jogosult a hibás teljesítésből eredő kártérítésként mind a vagyoni mind a nem vagyoni kár megtérítésére igényt tarthat. A vagyoni kártérítésen belül a jogosult vagyonában beállt értékcsökkenés, az indokolt kiadás és az elmaradt haszon is a kártérítés tárgyát képezheti. Indokolt kiadás esetét képezheti például azon eset, amikor a hibás teljesítés következményeinek kiküszöböléséhez szükséges időtartam alatt infláció következik be, mellyel nem várt áremelkedés jár.¹⁰²

A teljesítés kapcsán mind a **kártérítés** mind a **szavatossági jogok** érvényesíthetőek. Ezen kétféle igény **egymáshoz való viszonya** több összefüggésben is megjelenhet. Alapvetően mindkét igény előterjeszhető egy időben. A jogosult valamelyik szavatossági jogának kérése mellett igényelhet kártérítést is. Lehetőség van arra is, hogy a jogosult miután egy perben érvényesítette valamelyik szavatossági jogát, egy másik perben kártérítési igényét is kifejezze. Ilyenkor persze a jogosulti követelés csak a szavatossági kötelezettség teljesítése után még fennálló kárra irányulhat. Ilyen például azon eset, amikor a jogosult eláll a szerződéstől és visszakapja a vételárat, a dolog ismételt megvásárlásakor azonban már árnövekedést tapasztal, mely miatt az árkülönbözet mértékére kártérítés révén igényt tart.¹⁰³ Harmadszor a kártérítési igény előterjeszhető a szavatossági jog jogvesztő határideje után is, de az általános elévülési időn belül (öt év).¹⁰⁴ Ekkor azonban a kötelezett kimentheti magát. Kártérítés jogcímén ilyenkor nemcsak a szavatossági igényen felüli „többletkár” megtérítése igényelhető, hanem figyelembe vehető az a kár is, amely a jogosultat a hibás teljesítésből

¹⁰² A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Complex Kiadó, 2004, 670. o.

¹⁰³ BH 1995/724.

¹⁰⁴ Ptk. 310. §.

kifolyóan érte.¹⁰⁵ Fontos azonban megjegyezni, hogy ha ezen esetben a hibás teljesítésből származó szavatossági igény előterjesztésének semmilyen akadálya sem volt, a késedelmes jogérvényesítésből származó kárért a kötelezett nem felel.

4.3. A szavatossági jog érvényesítésének szempontjából releváns határidők

A szavatossági jogok érvényesítésének alapját a törvény által meghatározott határidők képezik. A jogérvényesítés szempontjából három időpont a meghatározó. Az első a hiba észlelését követő kifogás megtételének időpontja. A másik a szavatossági jogra vonatkozó elévülési határidő. A harmadik pedig a szavatossági jog jogvesztő határideje.

A **kifogás közlésének határidejére vonatkozó szabályok** az 1999/44/EK irányelv jelentősen módosította a magyar jogi szabályozást. Kezdetben ugyanis a jogosult a hiba észlelését követően haladéktalanul köteles volt megtenni a kifogást, ha nem tette ezt meg, a késedelmes közlés esete lépett fel. Az Európai Unióhoz való csatlakozás által fennálló jogharmonizációs kötelezettség okán jelentősen módosultak a magyar szabályok. A kifogást immáron a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül volt köteles a jogosult megtenni, mely jelentős kedvezményt biztosított számára a korábbi szabályokhoz képest.¹⁰⁶ Egyedül a szállítási szerződések esetében maradt fenn a kifogás haladéktalan közlésére való kötelezettség.¹⁰⁷ A törvény a fogyasztói szerződésekre nézve kógens, mely alapján a jogosult a hiba észlelését követő két hónapon belül közölt kifogása kellő időben közöltnek minősül. Adott esetben pedig két hónapnál hosszabb határidő is indokolt lehet. Ha azonban az eseti körülmények két hónapnál rövidebb határidőt indokolnának, akkor is a jogosult rendelkezésére kell, hogy álljon minimum két hónap. A közlés késedelme a jogosultra nézve negatív következményekkel jár, ugyanis ekkor a jogosult köteles a késedelemből fakadó károkat megtéríteni.

A következő fontos határidő a szavatossági jog érvényesítési határideje. A szavatossági jogok csak a törvényben meghatározott határidőn belül érvényesíthetők. A Ptk. kettős határidőt állapít meg. Egy rövidebb időtartamra vonatkozó **elévülési határidőt**, és egy hosszabb jogvesztő határidőt. Az elévülési határidő főszabályként hat hónap. Ezen határidő kevesebb lehet, ha a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát hatósági előírás vagy kötelező műszaki előírás ennél rövidebben határozza meg. Rövidebb az elévülési határidő

¹⁰⁵ A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Complex Kiadó, 2004, 668. o.

¹⁰⁶ Ptk. 307. § (1) bek.

¹⁰⁷ Ptk. 383. § (4) bek.

állat szolgáltatására irányuló szerződések esetén is, ekkor a törvény rendelkezése alapján a teljesítéstől számított hatvan nap a szavatossági jog érvényesítésének elévülési határideje.¹⁰⁸ A határidő számítása a teljesítéstől kezdődik. Az elévülési idő megszakadhat, ha: a jogosult a szavatossági igényének teljesítésére a kötelezett írásban felszólítja, vagy emiatt bírósághoz fordul; a felek a hibás teljesítéssel összefüggő kérdésekre nézve megállapodást kötnek; illetve ha a hibás teljesítés tényét és az abból származó igényeket a kötelezett elismeri.¹⁰⁹ Az imént említett jogcselekményeket követően az elévülési idő újratezdődik. A Ptk. az elévülési időre vonatkozóan még két speciális szabályról rendelkezik. Nem számít bele az elévülési időbe azon időszak, amíg a jogosult nem tudja a dolgot rendeltetésszerűen használni, illetve a határidő újraindul a dolog vagy jelentős részének kijavítása és kicserélése esetén. Az elévülési határidő szabályai eltérnek az átlagostól a fogyasztói szerződés esetén, ugyanis ilyen esetekben a törvény hosszabb, két éves elévülési határidőt ír elő.¹¹⁰ A határidő csökkentésére a fogyasztói szerződés esetén is van két lehetőség. Az egyik a használt dolog vételének esete, ekkor ugyanis a felek egy évnél rövidebb szavatossági határidőt is kiköthetnek. A másik eset, amikor hatósági előírás vagy kötelező műszaki előírás rövidebb elévülési határidőt rendel. Ezen utóbbi eset kapcsán azonban felvetődik egy probléma. A Ptk. szerint ugyanis a fogyasztói szerződések esetén a két éves elévülési határidőt csökkentő kikötés semmis. A műszaki előírás viszont csökkenthetné e határidőt. Ez egy szemmel látható ellentmondást okozott, melyet csak a joggyakorlat volt képes feloldani. Végül mind a joggyakorlat mind a jogirodalom arra az álláspontra helyezkedett miszerint a műszaki előírás vagy hatósági előírás csökkentheti a törvényben előírt két éves elévülési határidőt. Az elévülés nyugvására is lehetőséget ad a törvény. Ehhez a jogosultnak valamilyen menthető körülményre kell hivatkoznia, vagy pedig a feleknek a hiba felderítése és megszüntetése okán közösen vizsgálatot kell folytatniuk, mindez mentesítő körülménynek minősül mindaddig, míg ismertté nem válik a vizsgálat eredménye vagy eredménytelensége.¹¹¹ Az elévülés nyugvása az elévülési időt meghosszabbítja, így lehetőséget ad az igény hat hónapon túl való érvényesítésére. Ha a jogosult az igényét menthető okból nem tudja érvényesíteni, tehát igénye érvényesítésében akadályoztatva volt, nem a Ptk. 326. § (2) bekezdése az irányadó, hanem egy speciális, egy éves vagy három éves határidő, mely azonban már jogvesztéssel

¹⁰⁸ Ptk. 308. § (2) bek.

¹⁰⁹ A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Complex Kiadó, 2004, 650. o.

¹¹⁰ Ezen szabály szintén az Európai Unió jogharmonizációs kötelezettség révén került be a Ptk.-ba.

¹¹¹ BH 1988/40.

járna, tehát az akadályoztatás hatására, az igényérvényesítés ezen kedvezménye tovább nem terjedhet, ha csak külön jogszabály¹¹² hosszabb alkalmassági időket nem állapít meg.¹¹³

Végezetül kiemelkedő jelentőségű határidő az úgynevezett **jogvesztő határidő**.¹¹⁴ A jogvesztés azt jelenti, hogy e határidő lejártá után az igény elenyészik. Tehát a vevő a hibás teljesítésből eredő szavatossági jogait akkor sem érvényesítheti, ha erre egyébként a kellékszavatossági határidők alapján még lehetősége lenne.¹¹⁵ A Ptk. a jogvesztő határidőt objektív módon határozza meg. E határidő a teljesítéstől számítva általában egy év, tartós használatra rendelt dolog esetén három év, három évnél hosszabb kötelező alkalmassági idő esetén pedig a kötelező alkalmasság időtartamával azonos. Fogyasztói szerződéseknél a törvény kógenssé teszi a három évet, mely a többi szerződés esetén csak a tartós használatra rendelt dolgok körére vonatkozik. Emellett semmis az a kikötés, mely három évnél rövidebb időre irányul. A fogyasztói szerződések körében itt is felmerül egy probléma. A három évnél rövidebb időre irányuló kikötés semmis, a három éves jogvesztő határidő viszont csak a tartós használatra rendelt dolgokra vonatkozik. Az elévülés nyugvása maximum a három éves jogvesztő határidőig terjedhet a fogyasztói szerződések esetén. Kivétel azon eset, ha a kötelező alkalmassági idő a három éves időtartamot meghaladja, ekkor a jogvesztő határidő is kitolódik. Még egy eset van, amikor a jogvesztő határidő után is lehetősége nyílik a jogosultnak a szavatossági jogainak érvényesítésére, ám kizárólag bírósági úton. Az első számú Polgári Gazdasági Elvi Döntés ugyanis kimondja: „nem egyszer előfordulhat az is, hogy a szavatossági hiba csak az adott esetben figyelembe jövő jogvesztő határidő végén jelentkezik. A fogyasztói érdek hatékony védelme érdekében ilyenkor is biztosítani kell az igényérvényesítés lehetőségét.”

A **kártérítési igény érvényesítésének határideje** a Ptk. 310. §-ban meghatározott az esedékességtől számított öt évre tehető. Tehát a jogvesztő határidőt követően a jogosult még ezen határidőig érvényesítheti bizonyos követelési igényeit. Bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.¹¹⁶

¹¹² Jelenleg ilyen csak a lakóépületekre nézve van érvényben 5, illetve 10 éves határidők mellett).

¹¹³ PATASSY BENEDEK: Az elévülési és a jogvesztő határidők utáni igényérvényesítési lehetőségek hibás teljesítés esetén, Magyar Jog, 1998/10. sz., 603. o.

¹¹⁴ Ptk. 308/A. §.

¹¹⁵ DELI GERGELY: i.m. 20. o.

¹¹⁶ Ptk. 360. § (4) bek.

4.4. A hibás teljesítés a hatályos magyar Ptk. gyakorlatában

Az eset, amit elemezni szeretnék a kártérítési felelősség megállapításának egy alapvető, ám annál jelentősebb kérdését tisztázza. Az ok-okozati összefüggést a teljesítés hibája és a kötelezetti magatartás között. Maga az eset 1990-ben esett meg, a döntő bírósági határozat kimondására azonban csak 1994-ben került sor.¹¹⁷

A felperes és az alperes 1990-ben szerződést kötöttek egymással, melynek értelmében az alperes különböző típusú bútorok faalkatrészeit kellett a felperesnek szállítania. Ezen anyagokból a felperes bútorokat készített, melyeknek egy részét Németországba szállította majd értékesítette. A külföldi megrendelő azonban a kiszállított bútorokból több mint 100 db-ot nem vett át azzal a kifogással, hogy a bútorok favázai a megengedettnél magasabb formaldehidtartalmúak. A felperes ekkor keresetet nyújtott be az alperessel szemben, melyben őt 801 964 Ft szállítási költségének megtérítésére kívánta kötelezni. Az alperes a teljesítés hibáját alátámasztandó csatolta a Németországban felvett ún. IKEA minőségvizsgáló jegyzőkönyveket. A bíróság első fokon vitatta az alperes hibás teljesítését. A alperes előadta, hogy az felperes jogosult volt a szállított faalkatrészek minőségi vizsgálatát elvégezni, emellett pedig vitatta az IKEA- jegyzőkönyvek bizonyítási erejét is, de a kifogás fő tárgya az volt, hogy az alperes a visszaszállított bútorok mindegyikét rövid időn belül értékesítette. Ez utóbbi különösen jó védekezés volt, mivel a felperes ezen bútordarabok szakértői vizsgálatával bizonyíthatta volna a hibás teljesítés tényét. A bútorok azonban már nem álltak ekkor a felperes tulajdonában. Az elsőfokú bíróság a hibás teljesítés tényének bizonyítása hiányában elutasította a keresetet. Az ítélet ellen a felperes fellebbezett. A Legfelsőbb Bíróság másodfokon megváltoztatta az elsőfokú bíróság ítéletét és az alperest elmarasztalta. Az indoklásnál a bíróság arra hivatkozott, hogy a felek a szerződésükben meghatározták a faanyag emissziós kategóriáját, melynek értelmében az alperesnek ún. E1- es minőségű faanyagot kellett volna szállítania, az IKEA-jegyzőkönyvek viszont bizonyítják, hogy a faanyag ennek a kritériumnak nem felelt meg. Az alperes nem tudta kimentenie magát a felelősség alól, így a másodfok elmarasztalta és a szállítási díj megfizetésére kötelezte. Az alperes azonban ekkor felülvizsgálati kérelemhez folyamodott. Kifogásainak több megalapozott indoka is volt. A legelső a hibás teljesítés legalapvetőbb szabálya. A Ptk. 305. §-a, mely szerint a szolgáltatásnak teljesítéskor hibásnak kell lennie, ha a hibára ezt követően derül fény (rejtett hiba), akkor általános szabály szerint ezt a jogosultnak kell bizonyítania.

¹¹⁷ BH 608/1994 – Legf. Bír. Gfv. X. 30 224/1994. sz.

Ezen rendelkezés megvalósulása nélkül értelemszerűen nem beszélhetünk hibás teljesítésről. Emellett a Ptk. 310. §-a is a kötelezett igazát látszott bizonyítani, mely a kötelezettnek lehetőséget ad arra, hogy bizonyítsa úgy járt el ahogyan az általában elvárható, illetve a jogosult csak akkor léphet fel kártérítési igénnyel, ha a hibás teljesítés ténye és a felmerülő kár közötti ok-okozati kapcsolatot bizonyítja. Ez a rendelkezés a kártérítési felelősség alapja. Harmadszor a felek között kötött szerződésben kikötésre került az, hogy minden olyan kérdésre, melyet a szerződésben nem szabályoztak a 7/1978. (II.1.) MT rendelet az irányadó. Eszerint pedig a megrendelőnek közös szemlére kell hívnia a szállítót, a szemle eredményéről pedig jegyzőkönyvet kell felvenni, amelyben a minőségi hibát pontosan le kell írni, ha pedig mintavétel szükséges az erre vonatkozó szabvány szerint kell elvégezni. Közös szemlére nem került sor, sőt nem is volt mit megszemlélni, hiszen rövid időn belül a felperes értékesítette a visszaküldött bútorokat. Negyedszer az IKEA-jegyzőkönyvekkel kapcsolatosan vetődött fel egy fontos kifogás. Az IKEA-jegyzőkönyvek használata egyrészt ellentétes a szerződés rendelkezésével, másrészt a jegyzőkönyvek tartalma az eljáráskor már nem volt egybevethető a visszaküldött bútorokkal. Már magából ebből a tényből, hogy a felperes ilyen rövid időn belül minőségi megvizsgálás nélkül szabadult az árutól, felveti annak megalapozott gondolatát, hogy a felperes nem bizonyította az alperes hibás teljesítését, és ebből kifolyólag a bekövetkezett kárának és a teljesítés hibájának ok-okozati összefüggését sem.

Véleményem szerint e két eset jól mutatja, hogy a ma hatályos jogban is vannak még vitás kérdések a hibás teljesítés vonatkozásában és ezáltal ezen jogintézmény vizsgálata aktualitását tekintve mit sem veszített értékéből és a jelenlegi körülmények közepette különösen fontos és érdekes az, hogy a készülő új Polgári Törvénykönyv miként fogja szabályozni a hibás teljesítésre vonatkozó kérdéseket.

5. Összegző gondolatok

A felelősség terén az első vizsgálandó jog a római jog volt. Bár a felelősség fogalma ismeretlen volt a számukra, ők dolgozták ki a modern polgári jogi felelősségi szabályok alapvető vonásait. A római jogban a felelősség szempontjából a felróhatóság kérdése a döntő. A nemteljesítés akkor róható fel az adósnak, ha ezen állapot beállását annak vétkes magatartása okozza. A római jogban a vétkesség legsúlyosabb alakzata a szándékosság (*dolus*). A szándékosságot követi a gondatlanság, a *culpa*. A gondatlanságnak a klasszikus jogban három formája volt ismert. A súlyos gondatlanság (*culpa lata*), az enyhe gondatlanság (*culpa levis*), mely egyfajta objektív felelősséget jelentett és végül a *culpa (levis) in concreto*, mely egy relatív felelősségi forma volt. Azon káresemény mely a jó gazda gondosságával nem volt elhárítható az a véletlen baleset (*casus*) fogalma alá esik. Ez két fokozatból állt: az alsó baleset (*casus minor*), mely olyan káreseményt jelent, ami a legnagyobb gondossággal sem lett volna elhárítható, és a *vis maior*, melynek esetében a védekezés eleve lehetetlen. A posztklasszikus, majd a iustinianusi jog némiképp módosított a felelősségi alakzaton, és a felelősség alapjait tisztán vétkességi elvekre helyezte azzal, hogy a felelősség alapjává a *culpát* tették.

A német jog a 2002-t megelőző reform előtt a felelősségtan tekintetében is római jogi alapokon állt. Az adásvételi és vállalkozási szerződésekre vonatkozóan kerültek ismertetésre a felelősség alakzatai, melyek sajátosan római megoldásokat tükröztek. A kor követelményeinek megfelelően a felelősség szabályai némiképp módosultak a római joghoz képest. Az eladó és vállalkozó az általa kötött szerződésért objektíven felelt. A vétkesség vizsgálatára ekkor sor sem került. Egyedi dolog esetén pedig a felelősség alóli mentesülésnek csak kizárólag olyan esete volt, amikor a jogosult ismerte a dolog hibáját. Adásvételi szerződésnél az eladó felelőssége ennél is súlyosabb volt, ha csalárd módon hallgatta el a hibát, a felelőssége akkor is fennállt, ha azt a vevő azért nem érzékelte, mert súlyosan gondatlan volt. A felelősség korlátozására és kizárására lehetőséget adott a német jog, ám ezt generálklauzulák korlátozták (*Treu und Glauben*, jó erkölcsbe ütköző tulajdonságok hiánya). Kártérítés követelésére két esetben volt lehetősége a jogosultnak. Az egyik, ha a dolog már a szerződéskötéskor sem felelt meg az eladó által ígért tulajdonságoknak. A másik eset, pedig ha az eladó csalárd módon elhallgatott valami előtte ismert hibát. Ezen két eset szintén római eredetű megoldást tükröz hasonlóan a kifejezetten ígért tulajdonságokért való felelősséghez.

A hatályos Ptk-ban a szavatosság a kötelezett jogosult irányában tanúsított objektív helytállási kötelezettségét jelenti és magába foglalja azt is, hogy a kötelezett helytálljon azért,

hogy a szolgáltatás tárgyán a jogosult tulajdonjogot vagy rendelkezési jogot szerezhessen. A szavatosság a hibás teljesítés objektív, kimentést nem tűró jogkövetkezménye. Ez a felelősség szigorának tekintetében hasonlatos a német szabályokhoz. Lehetőség van a kötelezett felelősség alóli mentesülésére is, ha a jogosult a szerződéskötés pillanatában ismerte a hibát, vagy ismernie kellett volna azt. A kártérítésért való felelősséget alapvetően az a körülmény határozza meg, hogy a kötelezett a szerződés szerű teljesítés érdekében nem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható lett volna. Ez a klasszikus római megoldást, a gondos embertől (*bonus et diligens pater familias*) elvárt magatartás, zsinórmértékként való alkalmazását jelenti.

A római jogban a szavatosság szorosan kötődött az adásvételi szerződésekhez. A kellékszavatosság lényege abban áll, hogy a kötelezett hibás teljesítése esetén helyt állni tartozik a dolog mindazon hibáiért, mely a dologban, már a teljesítéskor, vagyis az átadáskor megvolt. A római jog szavatossági szabályai mintájául szolgálnak a mai szavatossági jogi megoldásoknak is. A *praetori edictumok* bevezetésének következtében a vevő már az *actio emptivel* léphetett fel, ha az eladó csalárd módon elhallgatta a vevő előtt az áru általa ismert hibáit vagy kifejezetten ígérte, hogy a dolog bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik vagy hibáktól mentes. Ez a megoldás nagy hatással volt a kártérítés körüli későbbi szabályokra. A kellékszavatosság szempontjából pedig az *aedilisi edictumok* voltak döntő fontosságúak hiszen ezek teremtették meg a két klasszikus kellékszavatossági eszközt, az elállást (*actio redhibitoria*) és az árleszállítást (*actio quanti minoris*). Elállással az áru visszaadásának terhe mellett a vételár visszakövetelésére volt lehetősége a vevőnek (*in integrum restitutio*). Árleszállítás révén pedig a vevő a vételár leszállítására perelhetett, ha a dolog értéke csökkent az általa felfedezett rejtett hiba miatt. A kicserélés és kijavítás intézményét a római jog nem ismerte.

A német jog eltérően szabályozta a kellékhiba és a kifejezetten garantált tulajdonság hiányának esetét. Kellékhibáról akkor beszélünk, ha a hiba csökkenti az áru értékét, vagy annak használhatóságát. Ez az eset gyakorlatilag a római *aedilisi edictumok*ban megjelenő rejtett hibákért való felelősség teljes átvétele. Adásvétel esetén ekkor a vevőt főszabály szerint két római jogi kereset illette meg: az elállás (*Wandelung/actio redhibitoria*) és az árleszállítás (*Minderung/actio quanti minoris*). A kifejezetten garantált, de az áru értékét nem kifejezetten befolyásoló tulajdonság hiánya esetén a jogosult kártérítésre menő keresettel élhetett. Ennek két esete volt. Az egyik, ha már a szerződéskötéskor nem felelt meg a dolog az eladó által ígért tulajdonságoknak. A másik eset, pedig ha az eladó csalárd módon elhallgatott valami

által ismert hibát. Ezen két megoldás is szinte teljes átvételben a római jogi mintát követi. A kártérítés keresete a *Nichterfüllungsklage* gyakorlatilag a római *actio emptine* felel meg. A BGB szabályait a diszpozitivitás jellemzi, ez lehetővé teszi, hogy más szavatossági eszköz alkalmazásában (*ius variandi*) állapotodjanak meg. Ehhez persze adott kell, hogy legyen a kijavítás (*Nachbesserung*) és kicserélés (*Austausch*) eszköze is, melyek alkalmazására a német jogban már bár korlátozottan, de lehetőség volt.

A kellékszavatossági eszközök a modern szabályozás keretében több lépcsőre osztottak. Első körben a jogosult kijavítást vagy kicserélést követelhet, ezalól kivételt jelentenek azon esetek, ha ez lehetetlen vagy aránytalan többletköltséggel járna a kötelezettnek. Ha ezen jogok érvényesítésére nincs lehetőség az eladó a vételár tekintetében és a hiba mértékének arányában árleszállítást igényelhet. Különösen indokolt esetben elállhat a szerződéstől is. Ez utóbbi két helyzet az érdekes mivel ezek már a római szabályozásban is megjelentek. Az árleszállítás és az elállás két klasszikus római eredetű kellékszavatossági eszköz mely az évek során mit sem változott. Árleszállítás esetében mindig a vételárból kell kiindulni. Ez az ókori Róma óta ekképp állt fenn. Elállás pedig csak különösen indokolt esetben igényelhető. A *ius variandi* a német szabályozáshoz hasonlóan a magyarban is él. A modern szavatossági jogok köre is tükrözi bizonyos fokig a római jog megoldásait. Két csoportra sorolhatók a jogszavatossági igények. A tulajdonszerzés felőli akadályok elhárítása a ma hatályos jogban is ugyanolyan tartalommal jelenik meg. A másik helyzet az, amikor a jogosult csak akkor szerezhethet jogot, ha a fennálló akadály elhárul. Ez nem tükröz római jogi előzményt.

Már a római jogban is kiemelkedő jelentőséggel bírt az elévülés kezdetének időpontja. Főszabály szerint az elévülés a szerződés megkötésétől számítandó. A szerződés pedig akkor minősült megkötöttnek (*emptio perfecta*), ha a felek tisztázták már az eladásra került dolog mibenlétét, mennyiségét, minőségét és emellett a vételárban is megállapodtak. A vevő szempontjából logikusnak tekinthető az, hogy az elévülési határidő az átadástól kezdődjék meg. A római jog főszabálya más alapon áll. A veszélyviselésre vonatkozó szabály a következőt mondta ki: *perfecta emptione periculum ad emptorem respiciet*, tehát amint kész a vétel a vevőre száll a veszély. Ez alapján azon köztes időszakban, amikor az adásvétel már megkötött, de a dolog még nincs a vevő birtokában a *vis maior*ért a vevő felelt. A dolgozat a kezdő időpont meghatározásának vonatkozásában több eltérő szemléletet is vizsgál egyes eltérő fragmentumok és jogtudósi vélemények alapján. Az igényérvényesítési határidők számítása tisztázottabb. Az *actio de modo agri* sosem évül el mivel *actio perpetua*. Az *actio*

redhibitoria esetén az elévülési határidő hat hónap. Az *actio quanti minoris* keresete egy év alatt évül el. A kártérítési kereset okori megfelelője az *actio empti* a iustinianusi kortól fogva nem határidőhöz kötött. Az állat vételének esetén pedig a megtekintéskor meglévő, vételárat drágító eszközökre vonatkozóan a római jog hatvan napos elévülési határidőt állapított meg. Érdekes volt a római jogban az elévülés nyugvása is, mely korlátozottan működött *utilis tempusként*. A törvénykezési szünetek ugyanis rendkívül meghosszabbították az elévülés tényleges időtartamát, így halasztó jelleget öltött a nyugvás a római jogban.

A BGB szerint az elévülés kezdete ingó dolog esetén a szállítás (*Lieferung*), ingatlan esetén az átadás (*Übergabe*) pillanata. A BGB emellett főszabályként a veszélyviselés alapján állt az elévülés kezdetére vonatkozóan, mely ismételten a római jogi hatásokat tükrözi. Igényérvényesítés tekintetében kellékhiba esetén a hat hónapos, kifejezetten ígért tulajdonság hiánya esetén pedig az egy éves határidő az irányadó. Ez a két időpont szintén a római jogi eredetű. Az elévülés nyugvására vonatkozóan a BGB már a modernitás irányába haladt, a római jogi megoldásokat kevésbé vette alapul. Az elévülés nyugszik mindaddig, amíg az eladó a dolog hibájának kijavításával foglalkozik vagy a kijavíthatóság bizonytalan. Ehhez elég volt a dolog hibájának a vevő általi leírása.

A hatályos Ptk. esetében az elévülés kezdete a teljesítés pillanata. Ez a megoldás meghaladja a római és német szabályozás szintjét. A modern jogban fontos határidő a kifogás közlése. Főszabály szerint a vevőnek két hónapon belüli bejelentési kötelezettsége van. Ekkor a kifogás közlése kellő időben megtettnek minősült. Ennek hiánya a jogosultra nézve negatív jogkövetkezményekkel jár ugyanis ekkor a jogosult köteles a késedelemből fakadó károkat megtéríteni. A szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozóan a Ptk. kettős határidőt állapít meg. Egy rövidebb elévülési és egy hosszabb jogvesztő határidőt. Az elévülési határidő főszabály szerint hat hónap. Ez hasonló a római jog klasszikus megoldásához, ám teljesen más tartalommal bír, így nem nevezhető tudatos továbbélésnek. Műszaki illetve hatósági előírás rendelhet ennél rövidebb elévülési határidőt is. Rövidebb határidő vonatkozik az állatszolgáltatásra is. Ez a Ptk. alapján hatvan nap. Ez a hatvan napos határidő azonban a római jogi megoldás téves értelmezéseként jelenik meg a modern jogrendekben, ugyanis tartalmát tekintve teljesen más jelleget ölt. Fogyasztói szerződésekre vonatkozóan az elévülési határidő két év. Lehetőség van az elévülés nyugvására, ha a vevő nem tudja a dolgot rendeltetésszerűen használni. Ez tükrözi a német megoldását. Végezetül fontos szólni a jogvesztő határidőről is. Főszabály szerint egy év, mely szintén egy római eredetű jogalkotásba berögzült határidőt jelenít meg, teljesen más tartalommal. Tartós használatra rendelt dolog esetén ez a határidő három év. Kötelező alkalmassági idő pedig ettől hosszabb

jogvesztő határidőt is előírhat. Fogyasztói szerződés esetén a határidő kógens módon három év.

Ezen összegzés és összevetés alapján is remekül megfigyelhető, hogy a római jogi hatások mennyire meghatározták a magánjog legfontosabb aktusának, a szerződéskötésnek és az abból fakadó szerződésszegő magatartásra vonatkozó joganyagot.

6. Irodalomjegyzék

1. BENEDEK FERENC: Római magánjog, Dologi és Kötelmi jog, Reprint Kiadó, Pécs, 1995.
2. BESSENYŐ ANDRÁS: Római magánjog II., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999.
3. BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.
4. Bürgerliches Gesetzbuch in der bis zum 31.12.2001 geltenden Fassung
<http://dejure.org/gesetze/0BGB010102> (letöltve: 2010. november. 10.)
5. CSIZMAZIA NORBERT: A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK Irányelv és a német kötetmi jog reformja, Magyar Jog, 2002/7. sz.
6. DELI GERGELY: Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában, Miskolci Jogi Szemle, 3. évf., 2008/2. sz.
7. FÖLDI ANDRÁS: A kontraktuális és deliktuális felelősség konkurenciájának történetéhez, Acta Facultatis Politico- Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXVII., 1985.
8. FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR: A római jog története és intézményei, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2009.
9. HAMZA GÁBOR: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban, Acta Facultatis Politico- Iuridicae Tomus 32/1990. sz.
10. IZSÓ KRISZTINA: A BGB reformja, Jogtudományi Közlöny, 2003/1. sz.
11. JAKAB ÉVA: Kellékszavatosság és jótállás, Tanulmányok Benedek Ferenc tiszteletére (SUP CXXIII), Pécs, 1996.
12. JAKAB ÉVA: Az árleszállítás mértéke a szavatossági perben, Tanulmány,
13. JAKAB ÉVA: Stipulationes aediliciae. A kellékhibákért való helytállás kialakulása és szabályai a római jogban, Szeged, JATEPress, 1993.
14. J. von STAUDINGERS: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einfüfungsgesetz und Nebengesetzen, Berlin, 2005.
15. KURT REBMANN: Münchener Kommentar Zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band III., München, 1993.
16. PATASSY BENEDEK: Az elévülési és a jogvesztő határidők utáni igényérvényesítési lehetőségek hibás teljesítés esetén, Magyar Jog, 1998/10. sz.
17. SÁNDOR TAMÁS: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. sz.

18. STAUB: Die positiven Vertragsverletzungen, Guttentag, 1904.
19. TERCSÁK TAMÁS: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. sz.
20. TH. MOMMSEN: Digesta, ed, Berolini 1928.
21. WELLMANN GYÖRGY: A hibás teljesítés egyes jogértelmezései I., Gazdaság és Jog, 2004/11. sz.
22. ZLINSZKY JÁNOS: A tizenkét táblás törvény töredékei, Miskolci Egyetem, 1995.
23. A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Complex Kiadó, Budapest, 2004.

Jogszabályok jegyzéke

1. Digesta 50.16.213.
2. Digesta 4. 3. 37
3. Digesta 19. 1. 13. 14.
4. Digesta 19. 1. 13. 1.
5. BGHZ 63, 369/372.
6. BGH NJW 1963, 1452.
7. NJW 1986, 836.
8. 1959. évi IV. tv.
9. 2002. évi XXXVI. tv.
10. 1960. évi 11. tvr.
11. 1999/44/EK irányelv
12. BH 1989/235.
13. BH 1994/608.
14. BH 1995/724.
15. BH 2005/724.
16. BH 724/1995 – Legf. Bír. Gfv. X. 30. 178/1995. sz.
17. BH 608/1994 – Legf. Bír. Gfv. X. 30 224/1994. sz.